

”Kun pystyy niin miks ei tekis”

Kehitysvammaisten kanssa työskentelevien vapaaehtoisten motiivit ja sitoutuminen Lieksassa.

Jenni Hakanen
Opinnäytetyö
Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön
koulutusohjelma 210 op
Marraskuu 2009

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

OPINNÄYTETYÖN TIIVISTELMÄ

Työn tekijä(t) Hakanen, Jenni	
Työn nimi "Kun pystyy niin miks ei tekis" Kehitysvammaisten kanssa työskentelevien vapaaehtoisten motiivit ja sitoutuminen Lieksassa.	
Työn ohjaaja(t) Herranen, Jatta	Sivumäärä 55
Tiivistelmä <p>Tutkimus on tehty tilaustyönä ARVO Kohti arvokasta erilaisuutta -projektille. ARVO -projektin toiminnan yhtenä tavoitteena on kehittää tukihenkilötoimintaa ja saada kehitysvammaisille ihmisille tukihenkilöitä vapaa-ajalle. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus lieksalaisten vapaaehtoisten motiiveista lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan ja heidän sitoutumisestaan.</p> <p>Opinnäytetyö aloitettiin kesällä 2008, jolloin haastateltiin puhelimitse noin kolmekymmentä Lieksassa toimivaa vapaaehtoista tukihenkilöä. Varsinaiset opinnäytetyössä käytettävät haastattelut tehtiin heinäkuussa 2009. Opinnäytetyöni aineisto koostui yhteensä viidestä vapaaehtoiselle tukihenkilölle tehdystä haastattelusta. Aineisto hankittiin puolistrukturoidun haastattelun avulla.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat seuraavat: Miksi ihmiset ovat mukana vapaaehtoistoiminnassa? Miten vapaaehtoistoimintaan hakeudutaan? Mitkä tekijät vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan sitoutumiseen? Tutkimuksen tavoitteena oli saada selville niitä syitä, miksi kehitysvammaisten kanssa tehtävään vapaaehtoistoimintaan lähdetään mukaan. Lisäksi selvitettiin, mitä kautta vapaaehtoiset tulevat mukaan toimintaan ja mitkä ovat niitä tekijöitä, joilla heidät saa sitoutumaan toimintaan. Näiden kysymysten kautta oli tarkoitus saada myös vinkkejä uusien vapaaehtoisten rekrytointiin.</p> <p>Tuloksista selviää, että eniten vapaaehtoisia motivoi se, että toiminnasta saa samalla jotain itselle sekä on ylimääräistä aikaa. Toiminta koetaan myös sisäsyntyiseksi asiaksi ja hyvin luonnolliseksi osaksi elämää. Vapaaehtoistyötä on tehty pitkään ja toimintaan on lähdetty pääsääntöisesti mukaan kehitysvammaisen sukulaisen/tuttavan tai työn/opiskelun kautta. Lisäksi toiminnan "sisäsyntyisyys" koettiin tekijäksi, joka auttaa jaksamaan ja saa sitoutumaan toimintaan. Muita jaksamiseen ja sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä olivat muun muassa käytettävissä oleva aika ja omien rajojen tunnistaminen.</p> <p>Yhteenvetona voi sanoa, että toimintaan lähdetään monen syyn yhteisvaikutuksesta. Aktiivisten toimijoiden rooli on suuri varsinkin vapaaehtoistoimintaa aloitettaessa ja uusien vapaaehtoisten rekrytoinnissa.</p>	
Asiasanat Vapaaehtoistoiminta, motiivit, tukihenkilötoiminta, kehitysvammaisuus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author(s) Hakanen, Jenni	
Title “When you can so why wouldn't you do” Motives and commitment of volunteers who work with disabled people in Lieksa.	
Tutor(s) Herranen, Jatta	Number of pages 55
Abstract <p>This thesis is a subscribed study for ARVO Towards Valued Diversity - project. ARVO -project's one aim is to develop the support person activity and find more support persons for intellectually disabled people to enable meaningful free time. This scholarly thesis a qualitative study which tries to clarify the motives to join in the voluntary work with intellectually disabled people as well as the ways to commit to the voluntary work.</p> <p>The study was based on qualitative methods. Thirty phone interviews were carried out in summer 2008. The primary research material consisted of five interviews which were maid among voluntary support persons in Lieksa. These interviews were made in July 2009. The research material was obtained with semi-structured interview.</p> <p>This thesis is a study about the reasons which made volunteers to join in the voluntary work with intellectually disabled people. Research questions in the study were: Why people take part in voluntary work? Which way have they drifted in voluntary work? Which are the motives of commitment? The aim was to find out the reasons why people take part in voluntary work with intellectually disabled people. Furthermore, the study tried to clarify how and which way people join in the voluntary work and which are the reasons they commit to it. Through these questions the study tried to find out ways to recruit new volunteers.</p> <p>According to results the factor that motives volunteers or support persons the most was that you get something for yourself and you have spare time. Support persons felt that voluntary work is one natural part of life and they had made it for a long time. Primarily volunteers have joined in voluntary work by the effect of some intellectually disabled relative or through work or study. Voluntary work being natural part of life is one factor that helps to commit. Other factors were the spare time and knowing your own limits of endurance.</p> <p>Volunteers take part in voluntary work the synergy of many different reasons. The role of active back organization or person is remarkable before all when new volunteers starts or when recruiting new volunteers.</p>	
Keywords Voluntary work, motives, support person, intellectual disability	

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1. JOHDANTO.....	5
2. ARVO-PROJEKTI.....	7
2.1 ARVO Kohti arvokasta erilaisuutta -projekti.....	7
2.2 Kehitysvammaisuus.....	9
3. VAPAAEHTOISTOIMINTA.....	12
3.1 Vapaaehtoistoiminta- mitä se on?.....	12
3.2 Vapaaehtoistoinnasta tehdyt tutkimukset.....	15
3.3 Tukihenkilötoiminta osana vapaaehtoistoimintaa.....	19
4. MOTIIVIT JA MOTIVAATIO.....	23
4.1 Mikä on motiivi ja motivaatio?.....	23
4.2 Sisäinen ja ulkoinen motivaatio	25
4.3 Motivaatioteorioista.....	26
4.3.1 Maslowin tarvehierarkia.....	26
4.3.2 Intressiteoria.....	28
5. TUTKIMUKSEN KULKU.....	29
5.1 Aiheen valinta.....	29
5.2 Tutkimuskysymykset.....	29
5.3 Tutkimusaineiston hankinta ja kohdejoukko.....	30
5.4 Tutkimusaineiston analysointi.....	31
5.5 Tutkimusaineiston luotettavuus.....	32
6. TUTKIMUSTULOKSIA.....	34
6.1 Lieksalaisten vapaaehtoisten osallistumismotiivit.....	34
6.2 Osallistumismotiivien vertailua Yeungin tutkimuksen tuloksiin.....	39
6.3 Mitä kautta toimintaan on lähdetty tai lähdetään mukaan?.....	40
6.4 Mitkä tekijät saavat sitoutumaan toimintaan?.....	42
7. TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN JATKOSSA.....	48
8. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	49
LÄHTEET.....	51
LIITTEET.....	53
Liite 1: Haastattelurunko.....	53
Liite 2: Vinkkilista toimijoille.....	55

1. JOHDANTO

Tein opinnäytetyöni ARVO | Kohti arvokasta erilaisuutta -projektille. ARVO -projekti on vuosina 2007 - 2010 toimiva projekti, joka pyrkii edistämään kehitysvammaisten ihmisten osallisuutta kehittämällä vapaa-ajan toimintoja Pohjois-Karjalan alueella. Olen ollut projektin toiminnassa mukana jo ennen opinnäytetyötä erityiskasvatuksen työoppimisten sekä projektiopintojen myötä. Opinnäytetyöni aihetta ehdotti ARVO- projektin henkilöstö, ja minusta tuntui luonnolliselta jatkaa entuudestaan tutussa ympäristössä, kun tutkimukselle oli tarve.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus lieksalaisten vapaaehtoisten motiiveista lähteä mukaan kehitysvammaisten ihmisten vapaa-ajan tueksi ja ystäväksi. Lisäksi tutkin sitä, mikä saa vapaaehtoiset sitoutumaan toimintaan ja mitä kautta he alun perin ovat tulleet mukaan vapaaehtoistoimintaan nimenomaan kehitysvammapuolelle. Opinnäytetyössäni haastattelin yhteensä viittä Lieksassa toimivaa vapaaehtoistyöntekijää, jotka tekivät vapaaehtoistyötä juuri kehitysvammaisten ihmisten parissa. Tavoitteena on saada tietoa siitä, miten vapaaehtoistoimintaan mukaan lähteneet saataisiin myös pysymään toiminnassa. Lisäksi tavoitteena on hyödyntää opinnäytetyössäni keräämää tietoa jatkossa mahdollisesti vapaaehtoisten rekrytoinnissa.

Olen tarkastellut opinnäytetyössäni myös yhtä aiemmin tehtyä tutkimusta vapaaehtoistoiminnan motiiveista. Anne Birgitta Yeungin vuonna 2002 tekemä tutkimus ”Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa - ihanteita vai todellisuutta?” toimii vertailukohteena opinnäytetyöni tuloksille osallistumismotiiveista.

Vapaaehtoistoiminta on nykyään yhä kasvava muoto paikata joitakin yhteiskunnan palveluissa olevia puutteita. Sillä on suuri merkitys niin vapaaehtoistojalle itselleen kuin ympäröivälle yhteiskunnallekin. Näen vapaaehtoistoiminnan ja varsinkin järjestöjen ja erilaisten yhdistysten organisoiman vapaaehtoistoiminnan myös yhtenä yhteisöpedagogin mahdollisena työkenttänä. Vapaaehtoistoiminnan tarkastelu

kehitysvammaisuuden näkökulmasta tulee omasta mielenkiinnosta alaa kohtaan ja myös ARVO- projektin toimialan kautta. Opintojen aikana kehitysvamma-ala on alkanut kiinnostaa ja kolmannen sektorin tavoin se voi olla yhtälailla yksi yhteisöpedagogin mahdollinen työkenttä. Opinnäytetyön avulla olen saanut nivottua nämä kaksi omaa mielenkiinnon kohdetta ja ajankohtaista aihetta yhteen.

2. ARVO-PROJEKTI

2.1 ARVO | Kohti arvokasta erilaisuutta -projekti

ARVO | Kohti arvokasta erilaisuutta -projekti on Pohjois-Karjalan Kehitysvammaisten Tukipiirin hallinnoima projekti, jota rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. Projektin on aloittanut toimintansa 1.4.2007 ja toiminta jatkuu aina 31.3.2010 saakka. Kolmivuotisen projektin tavoite on edistää kehitysvammaisten ihmisten osallisuutta kehittämällä vapaa-ajantoimintoja Pohjois-Karjalan alueella. Osallisuutta pyritään parantamaan uusien vapaa-ajantoiminnan muotojen etsimisen ja tarjoamisen kautta. (ARVO | Kohti arvokasta erilaisuutta- projekti 2009.)

Pohjois-Karjalan Kehitysvammaisten Tukipiiri ry kuuluu Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n alle. Se on yksi Tukiliiton neljästätoista piiristä. Kehitysvammaisten Tukiliiton ensisijainen tehtävä on sen jäsenistön tukeminen sekä kehitysvammaisten ja heidän perheidensä puolustaminen. Lisäksi Tukiliiton tehtävänä on kehittää kehitysvammaisten ja heidän perheidensä yhteiskunnallista tasa-arvoa sekä oikeuksia. Tukiliitto pyrkii edistämään jäsenistönsä elämänlaatua. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2009.)

ARVO -projektin kohderyhmänä ovat ensisijaisesti nuoret aikuiset ja aikuiset kehitysvammaiset ihmiset. Lisäksi kohderyhmään kuuluu paikalliset tukiyhdistykset, jotka ovat lähteneet projektin toimintaan mukaan. Yhteensä kahdeksan tukiyhdistystä on mukana toiminnassa: Joensuu, Kitee-Kesälahti, Kontiolahti, Ilomantsi, Lieksa, Nurmes-Valtimo, Polvijärvi ja Liperi. (ARVO | Kohti arvokasta erilaisuutta– projekti 2009.)

Jokaiselle alueella on perustettu aluetyöryhmä, joka koostuu kyseisen kunnan keskeisimmistä yhteistyökumppaneista. Aluetyöryhmä huolehti projektin alussa tehdystä tarvekyselystä sekä ideoi ja suunnittelee yhdessä ARVO- projektin henkilöstön kanssa toimintaa omassa kunnassaan. Toiminnan suunnittelussa ja ideoinnissa tulee huomioida alueen tarpeet, erityispiirteet sekä vahvuudet. Tarkoituksena on esimerkiksi järjestää tapahtumia ja tempauksia näkyvyyden

saamiseksi sekä järjestää koulutusta tukihenkilötoiminnasta. (ARVO | Kohti arvokasta erilaisuutta– projekti 2009.)

Vapaa-ajantoimintojen kehittämisen lisäksi ARVO- projektin tavoitteena on maakunnallisen tukihenkilöverkoston rakentaminen. Tätä verkostoa pyritään rakentamaan yhteistyössä paikallisten tukiyhdistysten, kuntien, työvoimahallinnon, oppilaitosten ja muiden kehitysvamma-alalla toimivien tahojen kanssa. Projektin alkuvaiheessa on tehty kartoitus kohderyhmän vapaa-ajantoimintojen kehitystarpeesta sekä henkilökohtaisesta tukihenkilötarpeesta. Kartoituksen avulla voidaan huomioida paremmin jokaisen ihmisen yksilölliset tarpeet siitä, miten vapaa-ajantoimintoja tulisi kehittää. (emt.)

ARVO -projektin tukihenkilötoiminnassa on tällä hetkellä kolme muotoa: palkkatuella työllistäminen, vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta sekä oppilaitosten kanssa tehtävä yhteistyö muun muassa harjoittelujen kautta. Palkkatuella työllistäminen tarkoittaa sitä, että sopivien tukihenkilöiden löydyttyä heidät koulutetaan ja palkataan toimimaan kohderyhmän kanssa. Tällä hetkellä Joensuussa toimii viisi palkkatuella työllistettyä tukihenkilöä. Vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta perustuu nimensä mukaisesti vapaaehtoisuuteen. Erilaisten tapahtumien kautta yritetään herättää ihmisten mielenkiinto ja saada näkyvyyttä. Oppilaitosten kanssa tehtävä yhteistyö tarkoittaa käytännössä sitä, että opiskelijoiden harjoitteluja, valinnaiskursseja sekä opinnäytetöitä pyritään suuntaamaan nimenomaan vapaa-ajantoimintojen ja tukihenkilötoiminnan kehittämiseen. (emt.)

ARVO -projekti tekee tiivistä yhteistyötä eri oppilaitosten kanssa. Mukana yhteistyössä ovat ainakin Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu, Pohjois-Karjalan ammattiopisto/Outokumpu, Nurmes ja Lieksa sekä ISLO eli Itä-Suomen Liikuntaopisto. (emt.)

Projektissa toimii ohjausryhmä jäsenineen sekä projektityöntekijät. Lisäksi mukana toiminnassa on tilanteen mukaan eri ammattialojen opiskelijoita eri oppilaitoksista. Ohjausryhmässä toimii yhteensä seitsemän henkilöä. Kolme

heistä kuuluu Kehitysvammaisten Tukipiiri Ry:hyn. Neljä muuta jäsentä ovat Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistyksestä, Itä-Suomen lääninhallituksesta, Pohjois-Karjalan sairaanhoito ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymästä sekä Honkalampi -säätiöstä. Projektityöntekijöinä toimivat projektikoordinaattori Anu Hagman sekä projektityöntekijä Henna Arresto. (ARVO | kohti arvokasta erilaisuutta- projekti 2009.)

2.2 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuus näkyy yksilön toimintakyvyn huomattavana rajoituksena ja usein keskimääräistä heikompana toimintakykynä. Älyllisen toimintakyvyn heikkouden lisäksi kehitysvammaisuuteen liittyy rajoituksia vähintään kahdessa adaptiivisten taitojen osa-alueissa. Rajoituksia voi ilmetä seuraavissa adaptiivisissa taidoissa: kommunikaatiossa, kotona asumisessa, itsestä huolehtimisessa, yhteisössä toimimisessa, sosiaalisissa taidoissa, itsehallinnassa, terveydessä ja turvallisuudessa, vapaa-ajassa, työssä tai oppimiskyvyssä. Kehitysvammaisuuden määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tulee ilmi ennen kuin ihminen täyttää 18 vuotta. (Kehitysvammaliitto 1995, 11,15.)

Älyllinen kehitysvammaisuus tarkoittaa älyllisten toimintojen vajavuutta. Se voi esiintyä yksinään tai yhdessä jonkin fyysisen tai psyykkisen vamman kanssa. Erään luokituksen mukaan älyllisesti kehitysvammaisten ihmisten älykkyyssosamäärä (ÄO) on pienempi kuin 70. Siitä alaspäin älyllisen kehitysvammaisuuden astetta voidaan määritellä älykkyyssosamäärän mukaan lievästä älyllisestä kehitysvammaisuudesta syvään älylliseen kehitysvammaisuuteen. Lievimmillään älyllinen kehitysvammaisuus voi aiheuttaa oppimisvaikeuksia ja tuen tarvetta useimmilla elämän osa-alueilla. Syvimmillään älyllinen kehitysvammaisuus tekee ihmisestä täysin riippuvaisen muista ihmisistä. Syvästi älyllinen kehitysvammainen tarvitsee jatkuvaa hoitoa. (Kaski ym. 2001, 20 - 26.) Pelkän alhaisen älykkyyssosamäärän perusteella ei henkilöä voida kuitenkaan todeta kehitysvammaiseksi. Diagnoosin perustaksi tarvitaan lisäksi selvitys henkilön adaptiivisten taitojen mahdollisista puutteista.

(Jahnukainen 2001, 294.)

Älyllisten rajoitusten lisäksi on olemassa myös käytännöllisen älykkyyden rajoituksia. Näillä tarkoitetaan muun muassa kykyä huolehtia itsestä, omasta toimeentulosta ja itsenäisestä arjesta selviytymisestä. Käytännölliseen älykkyyteen liittyy kyky käyttää omia fyysisiä taitoja niin, että kehitysvammainen henkilö saavuttaisi mahdollisimman suuren riippumattomuuden muista. Älyllisten ja käytännöllisten rajoitusten lisäksi kehitysvammaisuuteen voi liittyä myös sosiaalisen älykkyyden rajoituksia. Tällä tarkoitetaan lähinnä sitä, ettei henkilö välttämättä ymmärrä sosiaalisia odotuksia tai muiden käyttäytymistä. Sosiaalisen älykkyyden rajoitusten takia kehitysvammaisesta henkilön voi olla hankala tunnistaa, miten sosiaalisissa tilanteissa tulisi toimia. (Kehitysvammaliitto 1995, 25.)

Kehitysvammaisuutta aiheuttavia tekijöitä on paljon eikä kaikkia vielä edes tunneta. Nykyisin satoihin sairauksiin voi liittyä kehitysvammaisuutta. (Jahnukainen 2001, 294 - 295.) Kehitysvammaisuus voi johtua muun muassa perintötekijöistä, sikiökauteista epämuodostumista, ulkoisista prenataalisista syistä, perinataalisista syistä tai postnataalisista syistä. Lisäksi 25 prosenttia tapauksista syytä kehitysvammaisuuteen ei tiedetä. Prenataalinen tarkoittaa synnytystä edeltäviä vaiheita, perinataalinen synnytyksen alkamisen ja ensimmäisen elinkuukauden välistä vaihetta ja postnataalinen taas sen jälkeisiä tapahtumia. (Kaski ym. 2001, 32.)

Suomessa kehitysvammaisuutta esiintyy noin 1 prosentilla väestöstä eli noin 50 000 henkilöllä. Maassamme on voimassa vuonna 1977 annettu kehitysvammalaki, joka takaa kehitysvammaisille henkilöille heidän tarvitsemansa erityispalvelut. (Jahnukainen 2001, 294.) Palveluiden turvaaminen on tärkeää myös siksi, ettei kehitysvammaisuus todennäköisesti häviä iän myötä. Vaikka henkilöllä voi olla puutteita tiedollisessa ja taidollisessa oppimisessa, hänen tunne-elämän kehitys voi olla täysin normaali. Kehitysvammaisuuteen liittyviä rajoituksia tulisikin aina tarkastella suhteessa henkilön ikävaiheeseen ja samoin toimintakyky olisi suhteutettava ympäristöön. Pitkäjänteisten ja yksilöllisesti suunniteltujen tukitoimien avulla

kehitysvammaisen henkilön toimintakykyä pystytään usein parantamaan.
(Seppälä 2007.)

3. VAPAAEHTOISTOIMINTA

3.1 Vapaaehtoistoiminta- mitä se on?

Lehtisen (1997) kuvaa vapaaehtoistoimintaa prosessiksi, jonka puitteissa ihmiset parantavat elämänlaatuaan ja pyrkivät voittamaan omia henkilökohtaisia vaikeuksiaan. Harju (2005, 58) korostaa, että vapaaehtoistyötä ei tehdä koskaan ilman kontekstia. Vapaaehtoistyötä tehdään aina jossakin ympäristössä esimerkiksi naapurustossa tai seurakunnassa.

Vapaaehtoistoiminnalla on ajan saatossa ollut monia samaa tarkoittavia käsitteitä, vaikka toiminnan perusajatus onkin pysynyt samana. Aiemmin on puhuttu esimerkiksi talkootyöstä, hyväntekeväisyydestä ja armeliaisuudesta. Nykyään vakiintuneita käsitteitä ovat vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoisuus sekä vapaaehtoistyö. Vapaaehtoistoiminnan laaja käsitteistö kuvaa kentän moninaisuutta. (Nylund & Yeung 2005, 14 - 15.)

Vapaaehtoistoiminnan katsottiin olevan 1980-luvulla järjestöjen toimintaa, jolla pyrittiin tukemaan ja täydentämään julkisia palveluja. Vapaaehtoistoiminnan merkitystä ihmiselle itselleen ei vielä osattu arvostaa eikä huomioida. Vielä vuonna 1992 katsottiin, että vapaaehtoistoimintaa voi tehdä vain järjestöissä. Omaehtoista vapaaehtoistoimintaa ja oma-aputoimintaa ei nähty varsinaisena vapaaehtoistoimintana, vaikka niiden määrä ja suosio olivatkin kasvaneet. Järjestöjen rinnalle syntyi ja syntyy edelleen erilaisia yhdistyksiä sekä toimintaryhmiä, jotka toimivat vapaaehtoisuuden pohjalta. (Lehtinen 1997, 17.)

Itseorganisoitu toiminta lisääntyy, koska ihmisiä on nykyään vaikea motivoida sellaiseen toimintaan, jossa he eivät itse pysty aktiivisesti vaikuttamaan toimintaan ja sen sisältöön. Motivaatio syntyy helpommin, jos itse toimii subjektina ja pääsee omalla panoksellaan myös vaikuttamaan siihen, mitä ryhmässä tai yhdistyksessä tapahtuu. (Lehtinen 1997, 18.)

Nykyisin vapaaehtoistoimintaa tehdään siis yhä enemmän järjestöjen ulkopuolella erilaisissa toimintaryhmissä. Lisäksi vapaaehtoistoiminta on ajan myötä myös ylittänyt eri toimijoiden väliset rajat. Nykyisin ei pystytä määrittämään tarkasti, kenen toimikenttään mikäkin vapaaehtoistoiminnan muoto sijoittuu. Esimerkiksi ehkäisevää nuorisotyötä tehdään monissa muodoissa niin kunnissa, kolmannella sektorilla kuin yrityksissäkin. (Lehtinen 1997, 17.)

Vapaaehtoistoiminnan tulisi olla ennen kaikkea yhteistä tekemistä eikä pelkästään palvelujen tuottamista. Vapaaehtoistoiminnassa osallisuus nouseekin merkittäväksi asiaksi. Osallisuuden ja osallistumisen kautta tapahtuu myös vapaaehtoistoiminnassa mukana olevien ihmisten voimavarojen lisäys. Ihmisen täytyy saada vapaaehtoistoiminnasta jotain itselleen, oli se sitten esimerkiksi toisten ihmisten ilon näkeminen oman auttamisen tuloksena tai jokin konkreettinen asia. Vapaaehtoistoiminnan arvoa ei voi eikä sitä pitäisi mitata rahassa. Taloudelliset tulokset eivät ole tärkeitä, vaan painoarvo vapaaehtoistoiminnassa on enemmänkin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Vapaaehtoistoiminnan tehtävänä tulisikin nähdä vuorovaikutuksen lisäksi osallistumisen edistäminen ja sitä kautta lopulta sosiaalinen vahvistaminen. Lisäksi vapaaehtoistoiminnalla voidaan vaikuttaa yhteiskunnan palveluihin niin, että niitä voidaan ja osataan kehittää ihmisten tarpeita vastaaviksi. Vapaaehtoistoiminnalla voidaan paikata yhteiskunnan palvelujärjestelmässä olevia puutteita ainakin väliaikaisesti ja tietyille kohderyhmälle. (Lehtinen 1997, 19 - 20.)

Nylund & Yeung (2005, 15) tarkastelevat vapaaehtoistoimintaa tekijöiden ja toimijoiden näkökulmasta unohtamatta kuitenkin ammattilaisia ja yhteiskuntaa. Vapaaehtoistoiminta näyttäytyy tällä tavoin merkityksellisenä tekijälle itselleen. Vapaaehtoistoiminta on monelle ihmiselle hyvin luontainen tapa tehdä ja elää. Toiminta voi olla osa arkipäivää ja tarjota erilaisia elämyksiä. Lisäksi Nylund & Yeung (2005, 15) näkevät vapaaehtoistoiminnan eräänlaisena pysähdyspaikkana, joka tarjoaa paikan levähtää ja irtautua oman elämän hankalistakin tilanteista. Yhteisöllisyys ja toisten vapaaehtoistoimijoiden kohtaaminen ovat myös tärkeä osa vapaaehtoistoimintaa ja sen antia yksilölle.

Nämäkin yllä esitetyt asiat puoltavat sitä näkemystä, että vapaaehtoistoimintaa ei nähdä enää pelkkänä palvelujen täydentäjänä vaan sen merkitys vapaaehtoistoimijoille on yhtä tärkeä jos ei tärkeämpi.

Vapaaehtoistoimintaan liittyy muutamia periaatteita. Ensimmäinen periaate on se, että vapaaehtoistyötä tekevät ovat mukana toiminnassa täysin omasta halustaan. Osallistujilla on siten itsemääräämisoikeus. Toinen vapaaehtoistyössä toteutuva periaate on palkattomuus. Vapaaehtoistoiminnasta ei saa palkkaa tai muutakaan palkkiota, mutta tiettyjä toiminnasta aiheutuvia kuluja voidaan vapaaehtoisen niin halutessa korvata. Kolmas periaate liittyy siihen, että toiminnassa ollaan mukana omien edellytysten mukaan. Omien tietojen ja taitojen avulla voi etsiä itselleen parhaiten sopivan tehtävän vapaaehtoistoiminnan kentältä. Vapaaehtoistoiminnassa ovat mukana tavalliset ihmiset omine ehtoineen ja tahtoineen. Edellä mainitun asian vuoksi elämäkokemus on yksi vahvuus vapaaehtoistoiminnassa. (Lehtinen 1997, 20.)

Yllä mainittujen periaatteiden lisäksi vapaaehtoistoimintaa ei tulisi nähdä ilmaisena. Toiminta on yleensä ainakin muodollisesti ilmaista, mutta ei kulutonta. Vapaaehtoistyö tarvitsee rinnalleen ja tuekseen ammattityöntekijöiden työpanoksen ja tuen. Tämän lisäksi kuluja voi syntyä muun muassa matkoista, postituksista ja tiedotuksesta. (Lehtinen 1997, 21.)

Vapaaehtoisista täytyy myös pitää huolta, mikäli halutaan, että vapaaehtoistoimijat jaksavat. Huolehtimalla vapaaehtoistyön tekijöistä parannetaan myös heidän motivaatiotaan jatkaa toimintaa. Tuen lisäksi on tärkeää huolehtia myös koulutuksesta, konsultoinnista sekä ohjauksesta, mikäli niihin on tarvetta. Näiden lisäksi vapaaehtoisten huoltoon kuuluu myös palkitseminen, joka tapahtuu muulla keinoin kuin rahallisesti. Palkintona voi olla esimerkiksi koulutus tai yhteiset retket ja juhlat. Myös vapaaehtoisten vertaistuellalla on todettu olevan suuri merkitys jaksamiseen. (Lehtinen 1997, 21.)

Vapaaehtoistoiminta ei missään nimessä korvaa ammattilaisten tekemää työtä. Se tarjoaa ihmisille myötäelämistä, kokemuksellista apua sekä tukea. Ammattilaisten työpanos on ihan yhtä tärkeää eikä sitä voi jättää pois. (Lehtinen

1997, 20.)

Vapaaehtoiset toimivat oman elämäkokemuksensa pohjalta, kun taas ammattilaisilla on koulutuksessa saatu tieto- ja taitopohja käytössään. Kumpikaan ei mielestäni sulje toista pois tai syrjäytä toista. Esimerkiksi hoitolaitoksissa hoitajilla on työhön tarvittava koulutus ja osaaminen, mutta resurssien takia aika ei riitä juuri muuhun kuin hoitotyöhön. Vapaaehtoiset voivat olla tässä apuna ja tarjota asiakkaille virikkeitä ja mieluisia vapaa-ajan kokemuksia omalla työpanoksellaan. Ammattilaisten ja vapaaehtoisten tulisi nähdä toisensa toisiaan täydentävinä tekijöinä eikä uhkina toisilleen.

Tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnalla on suuri merkitys juuri sosiaali- ja hoivapalveluiden riittämättömyyden takia. Vapaaehtoistoiminta on kuitenkin hyvin usein auttamista ja erilaisista lähtökohdista olevien ihmisten kohtaamista. (Nylund & Yeung 2005, 13 - 15.) Lisäksi Harjun (2005, 58) mielestä sosiaali- ja hoivapalvelut eivät tulevaisuudessa kerta kaikkiaan riitä vastaamaan tarpeeseen. Siinä kohdassa vapaaehtoistoimintaa tullaan tarvitsemaan entistä enemmän.

3.2 Vapaaehtoistoiminnasta tehdyt tutkimukset

Anne Birgitta Yeung (2002) on tutkinut vapaaehtoistoimintaa ja suomalaisten asennoitumista ja osallistumista siihen tutkimuksessaan ”Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta?”. Yeung (2002) haastatteli tutkimuksessaan 997 15 - 74 -vuotiasta suomalaista ja selvitti heidän mielikuvia vapaaehtoistoiminnasta sekä toimintaan osallistumisen määriä, muotoja, motiiveja ja toimintaa estäviä tekijöitä. Kyseinen tutkimus on ensimmäinen kattava tutkimus kyseisestä aiheesta. (Yeung 2002, 8 - 10.)

Keskityn tarkastelemaan Yeungin (2002) tutkimuksesta nimenomaan osallistumismotiiveja, koska ne ovat keskeisessä asemassa omassa opinnäytetyössäni.

3.2.1 Vapaaehtoistoiminnan osallistumismotiivit

Yeungin (2002) tutkimuksen mukaan selvästi yleisin syy, mikä motivoi suomalaisia vapaaehtoistoinaan, on halu auttaa muita. Haastatelluista yli 40 prosenttia kokee halun auttaa muita tärkeimmäksi syyksi vapaaehtoistointaan osallistumiselle. Toiseksi yleisin motiivi osallistumiselle on ylimääräisen ajan käyttäminen, minkä 16 prosenttia vastaajista koki toimintaan osallistumisen syyksi. Ylimääräinen aika halutaan käyttää johonkin hyödylliseen, mikä samalla tarjoaa säännöllisen päivärytmin tai rytmittää koko viikkoa. (Yeung 2002, 32 - 33.)

Auttamishalun ja ylimääräisen vapaa-ajan lisäksi muita osallistumismotiiveja olivat uusien ihmisten tapaaminen, lähteminen mukaan tutun pyynnöstä, halu saada uusia elämäkokemuksia, oppia uutta sekä ihan yleinen kiinnostus vapaaehtoistointaan kohtaan. Yllä mainittuja motiiveja esiintyi kuitenkin harvemmin kuin yhdellä kymmenestä vastaajasta. Seitsemän prosenttia vastaajista koki tarvetta täyttää kansalaisvelvollisuus ja he osallistuivat sen takia vapaaehtoistointaan. (Yeung 2002, 33.)

Kansalaisvelvollisuuden täyttäminen näkyi enemmän miesten vastauksissa, kun taas naisten kohdalla esiin nousivat näkyvämmiin auttamishalu, halu oppia uusia asioita ja tutustua uusiin ihmisiin. Muista motiiveista miehet mainitsivat naisia useammin tuttuun vaikutuksen sekä ylimääräisen vapaa-ajan käyttämisen johonkin hyödylliseen toimintaan. Miesten osallistumismotiiveista halu oppia uusia asioita sekä elämäkokemusten saaminen jäivät vähemmälle, kun taas naisilla ne korostuivat. (Yeung 2002, 34.)

Vertaillen eri-ikäisiä nuoret osallistuivat yli 50 -vuotiaita useammin uuden oppimisen halun takia. Nuorten osallistumiseen vaikuttaa paljon myös kavereiden ja ystävien vaikutus. Nuorten osallistumismotiiveista vähäisimmäksi jää halu tutustua uusiin ihmisiin. Muut ikäryhmät lähtevät toimintaan nuoria

useammin juuri saadaksesen uusia tuttuja ja ystäviä. Nuoria kiinnostaakin enemmän yhdessä tekeminen vanhojen tuttujen kanssa. He eivät halua mennä yksin ennalta tuntemattomaan ryhmään tutustumaan uusiin ihmisiin. Läkkäimillä ihmisillä taas osallistumismotiiveista korostuu nimenomaan uusien tuttujen saaminen sekä halu auttaa. Lisäksi ikäihmisiä motivoi vapaaehtoistoiminnan tuoma säännöllinen päivärytmi ja vapaa-ajan hyödyllinen käyttäminen. (Yeung 2002, 34.)

Eri ikäryhmien lisäksi osallistumismotiivit eroavat myös alueellisesti tarkasteltuna. Itäsuomalaisten osallistumisessa korostuu avun vastavuoroisuus eli autetaan toisia, koska on itse saatu apua tarvittaessa. Itäsuomalaisille vapaaehtoisuus on enimmäkseen lähipiirin auttamista ja tukemista, ilmaista apua. He mieltävät vapaaehtoisuuden muita harvemmin yhdistystoimintana tai järjestöjen toimintana. Itäsuomalaisten motiiveissa taka-alalle jäävätkin halu oppia uutta ja elämäkokemusten saaminen. Itä-Suomessa vapaaehtoistoiminta nähdään siis ennen kaikkea aktiivisuutena lähipiirissä, esimerkiksi oman asuinalueen toiminnassa. (Yeung 2002, 34 - 35.)

Länsi-Suomessa vapaaehtoistoimintaan lähdetään usein mukaan halusta oppia uusia asioita sekä saada jotain hyödyllistä tekemistä. Myös kansalaisvelvollisuus näkyy länsisuomalaisten osallistumismotiiveissa huomattavasti itäsuomalaisia enemmän. Eteläsuomalaisten motiiveissa taas korostuu muuta Suomea enemmän perinteen vaikutus. Myös auttamishalu osallistumisen motiivina korostuu suurimmissa kaupungeissa, kun taas maaseudulla painotetaan enemmän kansalaisvelvollisuuden täyttämistä. (Yeung 2002, 35.)

Suomalaisten vapaaehtoisten osallistumismotiiveissa ei näy juuri ollenkaan ulkokohtaiset vapaaehtoisuusiivitt. Tämä tarkoittaa sitä, että harvat (1 prosenttia) lähtevät mukaan vapaaehtoistoimintaan opintosuoritusten tai työkokemuksen vuoksi. Myöskään lähipiirin osallistuminen vapaaehtoistoimintaan ei motivoi kuin paria prosenttia suomalaisista osallistumaan itse vapaaehtoistoimintaan.

(Yeung 2002, 36.)

Kaiken kaikkiaan suomalaiset mieltävät vapaaehtoistoiminnan oman itsensä kautta eli halutaan joko antaa tai saada itselle jotain. Osallistumisen motiivit ovat hyvin usein subjektiivisia, mutta palvelevat samalla yhteisöllistä etua. (Yeung 2002, 37.)

Suomalaisten vapaaehtoistoiminnan osallistumismotiiveissa näkyy selvästi individualistinen eetos, joka on tyypillistä myöhäismodernille ajalle. Tämä tarkoittaa sitä, että elämänvalinnat tehdään enemmän itsenäisen identiteetin rakentamisen kautta eikä enää instituutioiden ohjaamina. Elämää katsotaan yksilöllisemmästä näkökulmasta kuin ennen. Tämä tarkoittaa vapaaehtoistoiminnan kohdalla esimerkiksi sitä, että toiminta mielletään henkilökohtaisena projektina, josta saa itsellekin jotain. (Yeung 2002, 37.)

3.2.2 Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen esteet

Osallistumismotiivien kautta saadaan tietoa siitä, mitkä tekijät saavat ihmiset osallistumaan vapaaehtoistoimintaan. Yeung (2002) keräsi tutkimuksessaan tietoa myös osallistumisen esteistä. Mielestäni näistä esteistä voidaan päätellä, miksi suomalaiset eivät osallistu vapaaehtoistoimintaan ja voidaanko esteitä jotenkin poistaa tai kehittää. Siksi tarkastelen Yeungin (2002) tutkimuksen tätäkin osiota hieman tarkemmin.

Tärkein ja selkein syy osallistumattomuuteen on ajanpuute. Suomalaisista ei-vapaaehtoisista 44 prosenttia vastasi ajanpuutteen tärkeimmäksi syyksi vapaaehtoistoimintaan osallistumattomuudelle. Naiset kokevat miehiä useammin, ettei aika riitä mihinkään ylimääräiseen. Miehet vuorostaan kokevat, ettei heillä ole mitään annettavaa vapaaehtoistoiminnalle. Kuitenkin lähes joka

kuudes suomalainen mies kokee, ettei heillä ole mitään erityistä syytä olla osallistumattakaan. (Yeung 2002, 45.)

Ajanpuutteesta kärsii naisten lisäksi usein myös 25 - 34 -vuotiaat perheelliset ja korkeammin koulutetut ihmiset sekä toimihenkilöt. Tämä on täysin ymmärrettävää, sillä vaikka intoa ja halua osallistumiseen olisi, ei aika yksinkertaisesti riitä. Vapaaehtoistoimintakin heijastelee ihmisen elämäntilannetta ja -vaiheita. Eri elämäntilanteet ja -vaiheet voivat rajoittaa tai mahdollistaa vapaaehtoistoinaan osallistumista. (Yeung 2002, 45.)

Nuorten kohdalla osallistumattomuutta selitetään sillä, ettei heitä ole koskaan pyydetty mukaan. Nuoret eivät ole tulleet ajatelleeksi vapaaehtoistoimintaa ja sen mahdollisuuksia. He eivät myöskään ole tulleet ajatelleeksi, että he itsekin voisivat osallistua toimintaan. Vanhempien, yli 50 -vuotiaiden, kohdalla osallistumattomuuden syynä ovat usein terveydelliset syyt. Vanhemmilla ihmisillä osallistumattomuuden syynä on kuitenkin selvästi muita harvemmin ajanpuute. (Yeung 2002, 45.)

Kaiken kaikkiaan suomalaisten osallistumattomuuden syinä ovat ajanpuute, terveydelliset syyt ja se, ettei vapaaehtoistoimintaan osallistumista ole tullut ajatelleeksi. Moni sanoo myös, ettei osallistumattomuuteen ole mitään tiettyä syytä. Lisäksi vain harva suomalainen (1 prosentti) ei osallistu vapaaehtoistoimintaan aiempien huonojen kokemusten takia tai siksi, ettei usko asiaan. (Yeung 2002, 46.)

3.3 Tukihenkilötoiminta osana vapaaehtoistoimintaa

Tukihenkilötoiminta on hyvin usein vapaaehtoista. Kehitysvammaisten lisäksi tukihenkilöitä hyödynnetään esimerkiksi vanhusten, lasten, mielenterveyskuntoutujien tai perheiden kohdalla. Tukihenkilötoiminnan voisi

katsoa olevan yksi vapaaehtoistoiminnan muoto. Olen nostanut tukihenkilötoiminnan yhdeksi tärkeäksi käsitteeksi, koska Lieksassakin osa vapaaehtoistyöntekijöistä toimii nimenomaan tukihenkilöinä kehitysvammaisille ihmisille. Osa jopa itse sitä tiedostamatta.

Tukihenkilöt toimivat vapaa-ajan tukihenkilöinä kehitysvammaisille ihmisille, jotka eivät välttämättä lähde itsenäisesti esimerkiksi kirjastoon, kauppaan, elokuvaan tai harrastuksiin. Tukihenkilö toimii kaverina ja kannustajana kehitysvammaisen ihmisen vapaa-ajalla. Tukihenkilöt siis mahdollistavat kehitysvammaisen ihmisen osallistumisen vapaa-ajan toimintoihin kotona sekä kodin ulkopuolella. He auttavat löytämään uusia harrastuksia ja ihmissuhteita sekä vahvistavat tuettavan itsenäisyyttä ja arjesta selviytymistä. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2008.)

Tukihenkilötoiminta on noussut yhä tärkeämmäksi osaksi yhteiskuntamme palvelujärjestelmää viranomaisjohtoisten yleispalveluiden ja erityispalveluiden rinnalle. Tukihenkilötoiminta nähdään osana kehitysvammaisen ihmisen elämänhallinnan tukemista ja elämänlaadun parantamista. (Nyman 1996, 9.) Tukisuhteen aikana kehitysvammaisen ihmisen useat adaptiiviset taidot (esimerkiksi kommunikaatio, sosiaaliset taidot ja itsehallinta) kehittyvät ja paranevat. Sen ansiosta kehitysvammaisella henkilöllä on paremmat edellytykset ystävyysuhteiden luomiseen. Kun henkilö tuntee itsensä hyväksytyksi uusissa ihmissuhteissa, saa hän onnistumisen kokemuksia, mikä on ehdottoman tärkeää hyvän itsetunnon kehityksessä. (Nyman 1996, 21 - 23.)

Kehitysvammaisilla ihmisillä tulisi olla oikeus normaaliin elämään. Tämä tarkoittaa lähinnä sitä, että kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus elää sellaista elämää, joka on mahdollisimman samanlaista suhteessa muiden samanikäisten kansalaisten elämään. (Nyman 1996, 12.) Tukihenkilötoiminnan tulisi omalta osaltaan vahvistaa tätä ajattelutapaa. Tuettaville tarjotaan mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan tukihenkilön avulla.

Tukihenkilötoiminnan yksi tärkeimmistä elementeistä onkin tasavertaisuus tuettavan kanssa. Kaveruussuhde tai ystävyysuhde ei ole välttämätöntä vaan

tärkeintä on, että tukihenkilö suhtautuu tuettavaan tasavertaisesti antaen tuettavan itse päättää omista asioistaan. Ihanteellisessa tukisuhteessa toteutuu rehellisyys, vastavuoroisuus sekä luottamus. Tukisuhde ei hyödytä vain kehitysvammaista tuettavaa vaan se tuo molemmille osapuolille jotakin. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2008.)

Tukisuhde on ennen kaikkea siis rinnallakulkijuutta. Se ei ole hoitosuhde eikä asiantuntijasuhde. Tukihenkilö ei myöskään ole sama asia kuin tyttö- tai poikaystävä. On myös tärkeää muistaa, että tukisuhde on aina määräaikaikainen. Ihmiset lähtevät vapaaehtoistoimintaan oman elämäntilanteensa mukaan ja elämäntilanteet voivat vaihdella. Tukisuhteen rajat on hyvä pitää mielessä, jotta väärinkäsityksiltä vältytään ja kummankin osapuolen kannalta pelisäännöt ovat selvät. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2008.)

Tukisuhteen piirteisiin ja periaatteisiin kuuluu tasa-arvoisuuden lisäksi vastavuoroisuus, luotettavuus, ei-ammattimaisuus, sitoutuminen toimintaan, vaitiolovelvollisuus, suvaitsevaisuus, luottamuksellisuus ja toiminnan ilo. Tukihenkilöllä on oikeus sitoutua itselle sopivaksi ajaksi itselle sopivan tehtävään. Hänellä on myös oikeus perehdytykseen ja tukeen tukisuhteen aikanakin ei vain alussa. Tukihenkilön oikeuksiin kuuluu lisäksi siirtyminen muihin tehtäviin ja oikeus saada iloa toiminnasta. (emt.)

Oikeuksien lisäksi tukihenkilöllä on myös velvollisuuksia. Vaitiolovelvollisuuden lisäksi tukihenkilön tulee pitää kiinni sovituista asioista ja pitää lupaukset. Esteen tullessa tukihenkilön täytyy ilmoittaa tapaamisen peruuntumisesta tuettavalle ajoissa. Tukihenkilöllä on myös velvollisuus osallistua mahdollisiin jatkokoulutuksiin, palautteen antamiseen tai muihin tapaamisiin. (emt.)

Vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta on hyvin usein palkatonta, ja se paikkaa nimenomaan sitä osaa kehitysvammaisen ihmisen vapaa-ajan toiminnassa, jota yhteiskunta ei pysty tai ei tue. Vaikka toiminta onkin vapaaehtoista, se edellyttää silti sitoutumista. Tällä tarkoitetaan melko säännöllisiä tapaamisia, kunnioittavaa kohtelua sekä sitä, että tukisuhde tulee lopettaa toista kunnioittaen. Vapaaehtoistoiminnan piirteiden mukaan tukihenkilötoimintakin tapahtuu tekijän

omien voimavarojen mukaan. Jos tukihenkilön elämäntilanne muuttuu, motivaatio katoaa tai hänellä ei riitä enää aikaa tukisuhteelle, voi tukihenkilönä toimimisen lopettaa. Tukihenkilötoimintaa ei tulisikaan nähdä pakkopullana ja ikuisena kahleena, jota tehdään vain velvollisuudentunnon pakottamana. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2008.)

Tärkeää tukihenkilötoiminnassa on myös, että tukihenkilöksi ryhtyvän oma elämäntilanne on tasapainossa. Myös omasta hyvinvoinnista huolehtiminen on oleellista ja täytyy muistaa, että tukihenkilöilläkin on oma elämä. He eivät esimerkiksi ole tavoitettavissa vuorokauden ympäri. (emt.)

4. MOTIIVIT JA MOTIVAATIO

4.1 Mikä on motiivi ja motivaatio?

Motiiveja voidaan tarkastella motivaatio-käsitteen kautta. Tämän takia kuvaan ja avaen ensin motivaation käsitettä, jonka jälkeen on helpompi ymmärtää motiivien merkitys.

Motivaatio sanan alkuperä tulee latinankielisestä sanasta *movere*, liikkuminen. Termi on sittemmin laajentunut koskemaan liikkumisen lisäksi käyttäytymistä virittäviä ja ohjaavia tekijöitä. Motiivien tarkastelua motivaation kautta selittää myös se, että motiivi toimii motivaatio sanan kantasanaana. Motiivilla tarkoitetaan yleisesti tarpeita, haluja, viettejä ja sisäisiä yllykkeitä sekä palkkioita ja rangaistuksia. Motiivit ylläpitävät ihmisen yleistä käyttäytymisen suuntaa. Tämä tarkoittaa sitä, että motiivit ovat päämääräsuuntautuneita, tiedostettuja tai tiedostamattomia. (Ruohotie 1998, 36.)

Motivaatio on siis motiivien eli esimerkiksi tarpeiden tai sisäisten yllykkeiden aikaansaama tila. Ilgen & Klein (Ruohotie 1998, 37 mukaan) määrittelevät motivaation seuraavasti *”Motivaatio käsittää ne psyykkiset prosessit, jotka aiheuttavat kiinnostuksen heräämisen, suuntautumisen ja toiminnan jatkuvuuden.”* Motivaatio-ilmiölle on ominaista, että yksilössä on tiettyä energiavoimaa, joka ajaa häntä tekemään jotakin tai käyttäytymään tietyllä tavalla (vireys). Toiseksi motivaatioon kuuluu, että yksilön käyttäytyminen suuntautuu jotakin kohti eli toiminta on päämääräsuuntautunutta (suunta). Kolmas motivaatio-ilmiön ominaisuus viittaa yksilön ja hänen ympäristönsä voimiin, jotka palautteen kautta joko vahvistavat tai heikentävät vireyttä ja suuntaa (systeemiorientoituminen). Motivaatiota on määritelty monilla tavoin, mutta kolme yllä mainittuja ominaisuutta on yhteisiä suurelle osalle määritelmistä. (Ruohotie 1998, 37.)

Motiivien kautta ihmiset siis kuvaavat ja selittävät tekojaan tai niiden syitä sekä itselleen että toisille ihmisille. Motiiveilla tarkoitetaan lähinnä sellaisia ulkoisia ja

sisäisiä tekijöitä, jotka saavat ihmisen toiminaan tietyllä tavalla. (Yeung 2005, 84.)

Vapaaehtoistoiminnan motiiveja on tutkittu jonkin verran. Vapaaehtoistoimintaan lähdetään omasta halusta ja se on monelle ihmiselle hyvin luonteva osa arkipäivää. Osa voi päätyä vapaaehtoistoiminnan pariin pelkän sattuman kautta. Usein taustalla on kuitenkin jokin syy, jonka takia vapaaehtoistoimintaan lähdetään mukaan. Töiden ja harrastusten ulkopuolelle jäävä tekeminen voi tuoda kaivatun pysähdyspaikan. Vapaaehtoistoiminnassa usein toteutuva yhteisöllisyys sekä toisten ihmisten kohtaaminen voivat tarjota omalle elämälle uudenlaisia suuntia. (Nylund & Yeung 2005, 15.)

Monesti vapaaehtoistyössä koetaan vahvasti ajatukset saamisesta ja antamisesta. Kun antaa jotakin, sitä kautta myös saa itselleen jotakin. Auttaessaan vapaaehtoisena muita, samalla saa toiminnasta jotain itselleen ihan huomaamatta. (Yeung 2005, 109.)

Antaminen ja saaminen – niiden välinen tasapaino liittyy vahvasti prososiaaliseen käyttäytymiseen. Sillä tarkoitetaan käyttäytymistä, jolla on myönteisiä seurauksia ja joka parantaa toisen ihmisen psyykkistä tai fyysistä hyvinvointia. Prososiaalisia käyttäytymismuotoja on useita, mutta jokaisen tarkoitus on edistää tai ylläpitää toisen ihmisen hyvinvointia. Auttaminen on yksi näistä käyttäytymismuodoista yhteistoiminnan, lahjoittamisen ja ystävyysyden ylläpitämisen lisäksi. Auttaminen puolestaan linkittyy hyvin vahvasti vapaaehtoistoimintaan, jonka näin ollen voidaan katsoa olevan prososiaalista käyttäytymistä. Prososiaaliseen käyttäytymiseen liittyy myös altruistinen käyttäytyminen eli toisten ottaminen huomioon. Nämä kaikki prososiaaliseen käyttäytymiseen liittyvät ominaisuudet löytyvät myös vapaaehtoistoiminnasta. (Kahila 1993.)

4.2 Sisäinen ja ulkoinen motivaatio

Motivaatio voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen motivaatioon. Termit erottuvat toisistaan käyttäytymistä virittävien ja suuntaavien motiivien puolesta. Tähän liittyy hyvin vahvasti myös ulkoiset ja sisäiset palkkiot, jonka kautta ulkoista ja sisäistä motivaatiotakin voi tarkastella. On olemassa erilaisia käsityksiä sisäisistä ja ulkoisista palkkioista eri tutkijoiden mukaan. Wernimont (Ruohotie 1998, 37 - 38 mukaan) näkee sisäiset palkkiot subjektiivisina tunteiden muodossa esiintyvinä asioina (tyytyväisyys, ylpeys, ilo). Hänen mukaansa ulkoiset palkkiot ovat taas objektiivisia ja esiintyvät esineiden ja tapahtumien muodossa (raha, matkat). Slocumin näkemys taas eroaa Wernimontin näkemyksestä. Slocumin (Ruohotie 1998, 37 – 38 mukaan) mukaan sisäiset palkkiot tyydyttävät ylimmän asteen tarpeet (itsensä toteuttaminen ja kehittäminen) ja ulkoiset tarpeet tyydyttävät alemman asteen tarpeet (yhteenkuuluvuus, ravinnon tarve). Kummallekin näkemykselle on yhteistä jaottelu ulkoisiin ja sisäisiin palkkioihin. Ulkoinen ja sisäinen motivaatio näyttäytyy kyseisten esimerkkien kautta hieman selkeämpänä. Erilaiset motiivit ohjaavat ja virittävät ihmisen toimintaa, ja nämä motiivit voivat liittyä esimerkiksi ulkoisiin ja sisäisiin palkkioihin. (Ruohotie 1998, 37 - 38.)

Ulkoinen ja sisäinen motivaatio täydentävät toisiaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että toiminnassa voi esiintyä samaan aikaan sekä ulkoista että sisäistä motivaatiota, mutta toiset motiivit ovat hallitsevampia kuin toiset. Sisäiselle motivaatiolla on tyypillistä, että motivaatio on sisäisesti välittynyt tai toiseksi käyttäytymisen syyt ovat sisäisiä. Sisäinen motivaatio linkittyy lisäksi ylimmän asteen tarpeiden tyydytykseen, kuten esimerkiksi itsensä toteuttamiseen. (Ruohotie 1998, 38.)

Ulkoinen motivaatio on ympäristöstä riippuvainen. Palkkiot eivät tule itseltä vaan ne välittää joku muu. Sisäiset palkkiot tyydyttävät siis ylimmän asteen tarpeita, kun ulkoiset palkkiot tyydyttävät alemman asteen tarpeita esimerkiksi turvallisuuden tunnetta. Ulkoisille palkkioille on ominaista, että ne ovat lyhytkestoisia ja tarve niiden saamiseksi voi esiintyä sisäistä palkkiota useammin. Sisäiset palkkiot ovat vuorostaan pitkäkestoisia ja niistä voi lopulta tulla pysyvän motivaation lähde. Tämän takia sisäisiä palkkioita pidetään

ulkoisia palkkioita tehokkaampina. (Ruohotie 1998, 29.) Sitä, onko sisäinen motivaatio ulkoista motivaatiota parempi, on vaikea sanoa. Sisäisesti motivoitunut yksilö voi olla sitoutuneempi toimimaan vapaaehtoisena ja todennäköisemmin toteuttaa vapaaehtoistyön periaatteita verrattuna ulkoisesti motivoituneeseen yksilöön. Mielestäni pitäisi olla vapaaehtoisen oma asia, mikä häntä motivoi ja minkä takia hän on toiminnassa mukana. Kaikilla motiiveilla ja motivaatiolla toimitaan kuitenkin saman asian eteen, jokainen vain omasta näkökulmastaan käsin.

4.3 Motivaatioteorioista

Seuraavassa tarkastelen tarkemmin kahta motivaatioteoriaa. Ensimmäinen on Maslowin tarpeiden hierarkia ja itsensä toteuttamisen malli, joka on varmasti tunnetuin motivaatioteoria. Toiseksi tarkastelun kohteeksi valitsin intressiteorian, koska näen sen linkittyvän opinnäytetyöni tutkimuksissa saatuihin tuloksiin vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveista.

4.3.1 Maslowin tarvehierarkia

Maslowin tarpeiden hierarkia ja itsensä toteuttamisen malli on motivaatioteorioista varmasti se tunnetuin. Sen perusajatuksena on se, että ihmisen täytyy tyydyttää ensin alemman asteen tarpeet ennen kuin ylemmän asteen tarpeet voivat tyydyttyä. Alemman asteen tarpeita ovat esimerkiksi turvallisuuden tai yhteenkuuluvuuden tunne. Ylemmän asteen tarpeiksi luokitellaan esimerkiksi tietäminen ja ymmärtäminen sekä itsensä toteuttaminen. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 182.)

Kyseinen Maslowin tarvehierarkia edustaa humanistisen psykologian edustajien Rogersin ja Maslowin näkemystä motivaatiosta. He tarkastelivat motivaatiota tarpeiden tyydyttämisen näkökulmasta. Maslowin malli tarpeiden hierarkiasta on monipuolinen, mutta ei kuitenkaan niin yksioikoinen kuin se antaa olettaa.

Tarpeiden tyydyttäminen ei aina mene Maslowin esittämän hierarkian mukaisesti vaan välillä ihminen jopa sivuuttaa fysiologiset tarpeensa (nälkä, jano) ja tavoittelee suoraan esimerkiksi itsensä toteuttamisen tarvetta. (emt. 182.)

Maslowin tarvehierarkia pätee mielestäni vapaaehtoistoiminnassa jollakin tasolla. Vapaaehtoistyötä tehdään yleensä kaiken muun lisäksi ja silloin, kun oma elämäntilanne sen sallii. Siinä mielessä ihmisen fysiologiset ja turvallisuuden tarpeet ovat varmasti tyydyttyneet jo ennen kuin vapaaehtoistointaan lähdetään mukaan. Vapaaehtoistointa kuitenkin mahdollistaa ylemmän asteiden tarpeiden tavoittelun. Itsensä toteuttamisen tarve on varmasti sellainen, jota moni vapaaehtoistyöntekijä yrittää tyydyttää. Vapaaehtoistoinnin kautta voidaan paikata muitakin tarpeita, esimerkiksi alemman tason tarpeisiin kuuluvaa yhteenkuuluvuutta. Pääsääntöisesti näen kuitenkin, että vapaaehtoistointa parhaimmillaan vastaa juuri ylemmän tason tarpeisiin.

Kehitysvammaisten tuettavien kohdalla alemman asteiden tarpeiden tyydytys on erittäin tärkeää. Kehitysvammaiselle henkilölle perustarpeista huolehtiminen on ensisijaista, jotta ylemmän asteen tarpeisiin voidaan edes ajatella vastattavan. Tuettavan tai asiakkaan on esimerkiksi tunnettava olevansa turvassa ennen kuin hän uskaltaa ja pystyy lähtemään minnekään. Kuten yllä mainitsin, joskus on mahdollista sivuuttaa fysiologiset tarpeet ja tavoitella suoraan ylemmän tason tarpeiden tyydytystä. Tämä ei mielestäni päde kehitysvammaisten kohdalla. Heille on ensisijaisen tärkeää päivän rutiinit, joihin kuuluu olennaisena osana esimerkiksi syöminen. Kehitysvammaisen asiakkaan tai tuettavan kohdalla on siis ensin tyydytettävä alemman tason tarpeet. Kun ne ovat kunnossa, voidaan lähteä tavoittelemaan ylemmän tason tarpeita esimerkiksi yhteenkuuluvuuden tunnetta tai itsensä toteuttamista. Nämä voivat mielestäni toteutua vain, jos alemman tason tarpeet ovat tyydytetyt. Tässä tulee apuun vapaaehtoiset tukihenkilöt, jotka tarjoavat mahdollisuuden kehitysvammaiselle henkilölle toteuttaa itseään ja saada tyydytetyksi niitä ylemmän tason tarpeita.

4.3.2 Intressiteoria

Intressiteoria liittyy motivaation tiettyyn kohteeseen tai tiettyihin kohteisiin. Tällaisia kohteita voivat olla esineet, ilmiöt, tietyt tiedon alueet tai toiminnot. Intressin syntymiseen ja pysymiseen vaikuttaa muun muassa kohteeseen liittyvä emotionaalinen side, joka voi olla joko tiedostettu tai tiedostamaton. (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 200.)

Intressit jaetaan persoonallisiin ja tilannekohtaisiin intresseihin. Persoonallisella intressillä tarkoitetaan jotain pysyvää henkilökohtaista taipumusta olla kiinnostunut jostakin kohteesta. Kun ihminen työskentelee esimerkiksi vapaaehtoisesti näiden kohteiden parissa, se tuottaa mielihyvää ja ihminen ajautuu yhä uudelleen saman kohteen pariin. Syntyy tavallaan kehä, joka ajaa itseään eteenpäin. Persoonallinen intressi vaatii kuitenkin sen, että henkilöllä on ollut kohteesta aikaisempia kokemuksia tai hänellä on jokin keino saada tietoa intressin kohteesta. (emt. 200.)

Tilannekohtaiset intressit ovat vuorostaan lyhytaikaisia. Ne syntyvät jonkin tietyn kiinnostavan kokemuksen tai tilanteen myötävaikutuksena. Tilannekohtaisen intressin luonteeseen liittyy, että intressi voi syntyä täysin uusiinkin asioihin ja toimintoihin. Ajan kanssa tilannekohtaiset intressit voivat muodostua persoonallisiksi intresseiksi. (emt. 200.)

Haastattelemani vapaaehtoistoimijat toimivat siis kaikki kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Näen, että jokaista heitä ajaa tänä päivänä toiminnassa eteenpäin persoonalliset intressit. Voi olla hyvinkin mahdollista, että toiminnan käynnistyessä intressit ovat olleet tilannekohtaisia, mutta muovautuivat ajan myötä persoonallisiksi.

5. TUTKIMUKSEN KULKU

5.1 Aiheen valinta

Opinnäytetyön aihe tuli suoraan ARVO -projektin henkilöstöltä. Kesällä 2008 sain työoppimiseen liittyväksi tehtäväksi haastatella puhelimitse noin kolmekymmentä lieksalaista vapaaehtoistyöntekijää. Puhelinhaastatteluissa selvitettiin muun muassa, miksi he ovat lähteneet mukaan toimintaan, miten kauan he ovat olleet toiminnassa mukana, miten he ovat lähteneet toimintaan mukaan ja millaisesta toiminnasta he olisivat mahdollisesti kiinnostuneita jatkossa. Lisäksi haastatteluissa tiedusteltiin, miten kehitysvammaisten ihmisten tueksi ja ystäviksi saataisiin lisää uusia vapaaehtoisia.

Puhelinhaastattelujen jälkeen ARVO- projektin henkilöstö halusi saada aiheesta lisää ja syvempää tietoa. Lisäksi vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa on ARVO -projektissa tutkittu aiemmin tuettavien näkökulmasta. ARVO -projekti halusi sen tueksi myös tukihenkilöiden näkökulman vapaaehtoistoiminnasta. Työlleni oli siis tilaus ja tarve. Lisäksi olen kiinnostunut kehitysvamma-alasta, joten aihe linkittyy erinomaisesti omiin mielenkiinnon kohteisiini. Olen tehnyt myös suurimman osan opintoihin kuuluvista työoppimisista kehitysvammaisiin liittyen, joten opinnäytetyöni aihe on minulle luonnollinen jatke opinnoissani. Lieksassa toimii paljon vapaaehtoisia ja siellä vapaaehtoistoiminta myös kehitysvammaisten ihmisten hyväksi toimii hyvin. Siksi tutkimuksen alueeksi valikoitui Lieksa.

5.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni olivat seuraavat:

1. Miksi ihmiset ovat mukana vapaaehtoistoiminnassa?
2. Miten vapaaehtoistoimintaan hakeudutaan?
3. Mitkä tekijät vaikuttavat vapaaehtoistoimintaan sitoutumiseen?

Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää Lieksan vapaaehtoisten ja tukihenkilöiden motiiveja lähteä mukaan vapaaehtois- tai tukihenkilötoimintaan. Lisäksi opinnäytteen tavoite oli selvittää, mitä kautta jo tukihenkilö- tai vapaaehtoistoiminnassa mukana olevat ovat tulleet mukaan toimintaan ja mitkä ovat niitä tekijöitä, joilla nämä ihmiset saataisiin sitoutumaan toimintaan. Näiden kysymysten kautta oli tarkoitus selvittää niitä tekijöitä, jotka saavat ihmiset lähtemään mukaan vapaaehtoistoimintaan nimenomaan kehitysvammaisten pariin. Osallistumisen väylien ja sitoutumisen keinojen selvittäminen hyödyntää ARVO- projektia ja vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytointia tulevaisuudessa. Lisäksi tiedustelin opinnäytetyössäni sitä, mikä saa vapaaehtoistyöntekijät sitoutumaan toimintaan. Tätä tietoa voidaan hyödyntää muun muassa vapaaehtoistyöntekijöiden niin sanotussa työnohjauksessa.

5.3 Tutkimusaineiston hankinta ja kohdejoukko

Keräsin opinnäytetyöni aineistoa alkujaan jo kesällä 2008 suorittamalla puhelinhaastatteluja Lieksassa toimiville vapaaehtoistyöntekijöille. Kaiken kaikkiaan haastattelin tuolloin noin kolmekymmentä vapaaehtoistyöntekijää. Puhelinhaastattelun aineisto toimi pohjana varsinaisten opinnäytetyöhön haastateltavien valinnassa.

Haastattelin heinäkuussa 2009 yhteensä viittä lieksalaista vapaaehtoistyöntekijää, jotka olin valinnut puhelinhaastatteluaineiston perusteella. Opinnäytetyöni aineiston keräsin puolistrukturoidun haastattelun keinoin (ks. liite 1). Kaikilta haastateltavilta kysyttiin samat kysymykset, mutta jokainen sai vastata omin sanoin. Suoritin jokaisen haastattelun itse Lieksassa joko haastateltavan kotona tai Tukipisteellä.

Jokainen haastateltava toimi tai oli toiminut vapaaehtoisena ystävänä tai tukihenkilönä kehitysvammaisille ihmisille. Haastateltavat valitsin kesällä 2008 tekemien puhelinhaastattelujen perusteella. Analysoin puhelinhaastattelujen aineiston etsien siitä motiiveja ja mukaan tulon väyliä. Haastateltavat valitsin niin, että jokaisella haastateltavalla olisi ollut puhelinhaastattelusta saamien

tietojen mukaan erilainen motiivi lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Yritin myös saada mukaan henkilöitä, jotka olisivat lähteneet toimintaan mukaan hieman eri tavalla ja eri väylän kautta, jotta tutkimuskysymyksiin saataisiin mahdollisimman laaja näkökulma.

Sovin haastattelut puhelimitse haastateltavien kanssa ja onnekseni lieksalaiset vapaaehtoiset olivat hyvin suostuvaisia osallistumaan opinnäytetyöni tekemiseen. Mielessäni oli aluksi viisi selkää henkilöä, joita pyysin mukaan haastatteluihin. Lopulta neljä näistä viidestä suostui ja yhden kohdalla täytyi tehdä valinta uudestaan.

Haastateltavista naisia oli kaksi ja miehiä kolme. Heidän ikänsä jakautui 29 - 58 ikävuoden väliin. Haastateltavista kolme oli haastatteluhetkellä ansiotyössä, yksi eläkkeellä ja yksi työttömänä. Jokaisella haastateltavalla oli useamman vuoden kokemus vapaaehtoistoinnasta. He olivat tehneet vapaaehtoistyötä kahdesta kahteenkymmeneenviiteen vuoteen.

Haastateltavat toimivat vapaaehtoisina hyvin monenlaisissa asioissa. Moni osallistui erilaisille retkille avustajan roolissa tai avusti kaupassa käynnissä, kirkossa, ulkoilussa ja muilla asioilla. Tämän lisäksi usea haastateltava oli tai oli ollut mukana uintiavustajana kehitysvammaisille henkilöille. Näiden lisäksi haastateltavat olivat olleet mukana vapaaehtoisina esimerkiksi erilaisissa juhlissa, tapahtumissa tai leireillä. Tärkeää on myös tapahtumien ja retkien ohessa tapahtuva jutustelu ja henkisen puolen tarjoaminen kehitysvammaiselle ihmiselle.

5.4 Tutkimusaineiston analysointi

Haastatteluaineistosta etsin pääasiassa syitä vapaaehtoistoimintaan lähtemiselle sekä niitä tekijöitä, jotka saavat yksilöt sitoutumaan vapaaehtoistoimintaan. Tämä tapahtui teemoittelemalla litteroituja haastatteluaineistoja. Teemoittelulla tarkoitetaan sitä, että haastatteluaineistosta etsitään aihekokonaisuuksia eli teemoja, jotka nousevat esille useissakin

haastatteluissa. Teemoittelin myös aikaisemmin tekemäni puhelinhaastattelut.

Varsinaisessa opinnäytetyön aineistossa näyttäytyi hyvin vahvasti samat motiivit vapaaehtoistoimintaan lähtemiselle kuin puhelinhaastatteluissakin. Teemoittelun kautta aineistoa on helpompi analysoida ja verrata esimerkiksi Yeungin (2002) tutkimuksessaan saamiin tuloksiin.

Analysoinnin lisänä käytän opinnäytetyössäni haastatteluista poimimiani lainauksia haastateltavien vastauksista. Olen voinut jättää lainauksesta pois jotakin, mikä ei ole niin merkityksellistä tutkimustulosten kannalta. Tämä näkyy opinnäytetyössäni kahtena viivana (- -). Lisäksi olen käyttänyt sulkuja kohdissa, joissa lainauksen sisältöä on muutettu, esimerkiksi siihen on lisätty jokin oleellinen sana, josta haastateltava puhuu.

5.5 Tutkimusaineiston luotettavuus

Haastattelut suoritettiin Lieksassa joko haastateltavan omassa kodissa tai Tukipisteellä, joka on matalan kynnyksen kohtaamispaikka kenelle tahansa. Tukipiste myös kouluttaa tukihenkilöitä ja vapaaehtoisia. Haastateltaville oli kerrottu puhelimesta haastatteluajankohtaa sopiessa taustatietoja opinnäytetyöstä: miksi se tehdään, miten ja minne. Lisäksi kerrottiin arvioitu haastatteluun menevä aika, joka olisi hyvä varata.

Ennen varsinaista haastattelua kävin vielä läpi haastattelujen tarkoituksen ja miten opinnäytetyöprosessi etenee haastattelujen jälkeen. Kerroin myös, että opinnäytetyöni tulee luettavaksi Tukipisteelle. Lisäksi kävimme läpi haastatteluiden luotettavuutta ja henkilöiden anonymiteettiä. Olin jo puhelimesta tiedustellut, saako haastattelut nauhoittaa ja varmistin sen vielä paikan päällä. Kaikki haastateltavat suostuivat nauhoitukseen. Nauhurin käyttöä perusteltiin sillä, että sitä kautta saadaan kattavampi aineisto ja voidaan keskittyä itse haastatteluun. Lisäksi haastatteluun on helppo palata jälkeenpäin, kun se on nauhoitettu. Myös virheiltä välttyminen on helpompaa.

Haastattelujen luotettavuutta parantaa se, että haastattelin itse kaikki henkilöt. Jokaiselle esitettiin samansisältöiset kysymykset. Myös litteroinnin suoritin itse. Jokainen haastattelu litteroitiin alusta loppuun. Nauhoituksetkin onnistuivat, sillä haastattelut suoritettiin rauhallisessa ympäristössä. Häiriötekijöitä oli vähän tai ei ollenkaan. Haastatteluista on jäänyt epäselväksi vain muutamia yksittäisiä sanoja. Näiden perusteella koen haastatteluaineiston luotettavaksi.

Kasvokkain tapahtuvassa haastattelussa on se etu, että haastateltavalta on mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä tai pyytää tarkentamaan vastausta. En koe, että haastateltavia olisi johdateltu kysymyksiä aseteltaessa. Välillä täytyi vain johdatella takaisin keskittymään nimenomaan kehitysvammaisten parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön. Haastattelijan täytyy muistaa antaa aikaa haastateltavalle miettiä vastaustaan ja tuoda se esille. Ei voikaan olettaa, että vastaukset tulisivat heti kysymyksen kysyttyä.

Haastatteluaineiston luotettavuuteen vaikuttaa varmasti se, että haastattelujen kohdejoukko oli aika suppea. Lieksassa toimii kuitenkin kymmeniä vapaaehtoisia kehitysvamma-alalla ja heistä viisi valittiin tähän opinnäytetyöhön. Kohdejoukko oli kuitenkin rajattava jollakin tapaa, sillä kaikkien esimerkiksi puhelinhaastateltujen haastattelemiseen yksitellen ei olisi riittänyt aika eikä yhden ihmisen työpanos.

6. TUTKIMUSTULOKSIA

Seuraavassa esittelen hieman taustatietoja haastatelluista sekä varsinaiset tutkimustulokset. Tarkastelen lähinnä osallistumismotiiveja, osallistumisväyliä sekä sitoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Aineiston analysoinnissa on käytetty litteroituja haastatteluja, jotka olen teemoitellut. Suoritin itse kaikki viisi haastattelua ja litterointia, joka helpotti aineiston analysointia kokonaisuudessaan.

6.1 Lieksalaisten vapaaehtoisten osallistumismotiivit

Lieksalaisten vapaaehtoistyöntekijöiden osallistumismotiiveita oli paljon ja toimintaan oli lähdetty monen eri syyn takia. Erityisesti haastatteluaineistosta nousi esille se, että toiminnasta saa itselle jotakin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vapaaehtoistoimintaa tehdään täysin oman itsensä takia ja hyötyen siitä. Itselle saatu hyöty tulee ennemminkin sen kautta, kun toiselle yritetään tehdä hyvää. Kaikki haastateltavat kokivat saavansa vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta myös jotakin itselle:

”Siinä tuota niin paljon suapi kuitennii, vaikka ihtesä antaa. Mutta sieltä suapi kuitennii hyvän mielen.”

”No se on virkistys ja vaihtelu.”

”Nii, aina se on tuottanu semmosta, semmosta mielihyvää sitte. Kun näkee, miten ilonen ihminen on, kun on päässy johonki ja ja.”

”No hyvän mielen. Toissaalta tiedon siitä, että on tehny jottain järkevvee. Osittain aikatauluttaa.”

”Varmmaan ne just, just tämmöset niinku semmoset ystävyysuhteet esimerkiks, mitkä on niinku säilyny, säilyny hirmu kauan.”

Yeungin (2002, 37) tutkimuksesta käy ilmi, että ihmiset mieltävät vapaaehtoistoiminnan oman itsen kautta. Tässä tapauksessa moni kokee saavansa itselle jotakin, mikä ei kuitenkaan ole huono asia. Kuten Yeung (2002, 37) kirjoittaa, suomalaisten motiivit ovat hyvin usein subjektiivisia, mutta

palvelevat samalla yhteisöllistä etua. Näin on mielestäni tässäkin tapauksessa.

Toinen haastatteluaineistosta esiin noussut osallistumismotiivi oli se, että haastateltavat (4 vastausta) kokivat toimimisen ”sisäsyntyisenä” tai ennemminkin elämäntapana kuin harrastuksena. Moni osannut vastata siihen, miksi oli lähtenyt alun perin toimintaan mukaan. Syiden erittely oli hankalaa, koska toiminta oli ollut niin luonnollinen osa elämää jo pitkään. Toimintaan oli vain jotenkin ajauduttu tai ei oltu edes ajateltu, että on mukana vapaaehtoistoiminnassa.

”Kyllähän se tuota, sisäsyntystähän sen pittää olla, että siihen lähtee mukkaan. Ja sitä tekkee sitten.”

”Se on nii lähtennä ainnaan niin luonnosttaan - - ”

”No toissaalta se ei oo niinku, se on elämäntapa. Se ei oo harrastus, se ei oo ammatti ollu mulle oikeen millonkkaan. Se on enempi elämäntapa.”

”En mä muista mittään semmosta erityistä kimmoketta, niihin vaan tuli niinku tuli ihmisiä tutuksi ja tuntu niinku luonnolliselta.”

”Ja en minä ikinä oo mittään semmosta päätöstä tehny, että nyt minä ruppeen vapaaehtoistyön tekijäksi. Ei missää nimessä. Et se on vaan silleen ollu osa, osa elämää aina. Aika semmonen luonnollinen osa. ”

Vapaaehtoistoimintaan osallistumista ei siis nähty erillisenä osana elämää vaan sen katsottiin kuuluvan siihen. Haastateltavat ovat kuitenkin tehneet vapaaehtoistoimintaa pitkään, keskimäärin noin 15 vuotta. Tänä aikana vapaaehtoistoiminta on hyvinkin voinut sulautua osaksi elämää ja elämänrytmiä eikä sitä mielletäkään välttämättä ylimääräiseksi osaksi tai edes vapaaehtoistyöksi.

Seuraavaksi eniten vapaaehtoistoimijoita motivoi se, että on aikaa tehdä ja osallistua. Toimintaan osallistumiselle ei ole mitään ajallista estettä, ei ole esimerkiksi perhettä enää niin sanotusti esteenä. Ylimääräinen aika halutaan käyttää johonkin järkevään eikä vain kotona istumiseen. Tämä sama motiivi tuli esille myös Yeungin (2002) tekemässä tutkimuksessa, jossa ylimääräisen ajan käyttäminen oli toiseksi yleisin osallistumismotiivi.

”Sitä kotona ois, sitä vaan hölömättäsi siellä sisällä, makkoisi tahi istusi siellä.”

”Aikkoo kun nyt on eläkkeellä, niin tätä luppoaikkoo on”

”Minulla on se aika viikossa vaikka tunti kaksi. Niin se on minulle vähän, mutta se on sillä toiselle ihmiselle paljon. Joka sen saa. ”

Osa haastateltavista totesi olevansa kiinnostunut kehitysvamma-alasta ja kehitysvammaisten kanssa toimimisesta. Mielenkiinto alaa kohtaan oli myös vaikuttanut vapaaehtoistoimintaan mukaan lähtemiseen ja nimenomaan kehitysvammaisten pariin. Heidät koettiin persoonallisiksi ja mukaviksi ihmisiksi, joiden kanssa on helppo toimia.

”Oonhan minä jonniin verran ollut (kehitysvammatyössä), mutta kuitenkin että enempi piässä sisälle sitten. ”

”Ja luovvaa uteliaisuutta. - - . Ainahan sitä on neninneen kahtelemassa, että mitä nyt tapahtuu. ”

” - - ja sitten se kiinnostus siihen ja.”

”ja jotenkin se on rikkaus niinku vammasten ihmisten kanssa toimiminen.”

Kaikilla haastateltavilla oli tai oli ollut jonkinlainen yhteys kehitysvammaisuuteen esimerkiksi sukulaisen tai työn/opiskelun kautta. Kukaan ei siis ollut tullut alalle täysin tietämättä vaan jokaisella oli ollut asiaan jo jonkinlainen kosketuspinta, vaikka heikkokin sellainen. Kehitysvamma-ala voi olla alana sellainen, jolle ei välttämättä uskalletakaan lähteä edes vapaaehtoiseksi ilman ennakkotietoja ja tutustumista kohderyhmään. Ihmisillä on kuitenkin vielä ennakkoluuloja alaa kohtaan ja kohderyhmää kohtaan. Voisi kuvitella, että haastateltavien jonkinlaisella yhteydellä kehitysvammaisuuteen tai kehitysvamma-alaan on ollut jonkinlainen merkitys myös hakeuduttaessa vapaaehtoistoimintaan kyseiselle alalle. Tässä kohtaa voi viitata persoonallisiin intresseihin, jotka varmasti ovat vaikuttaneet vapaaehtoisten suuntautuneisuuteen (Lehtinen, Kuusinen & Vauras 2007, 182).

Osaa haastateltavista ohjasi toimintaan mukaan myös epäitsekäänsä syyt. Vaikka kaikki haastateltavat kokivatkin saavansa toiminnasta jotakin myös itselle, tulee hyöty usein jonkin asian kautta, esimerkiksi halutaan auttaa muita, jonka mukana saa itselle esimerkiksi ystäviä.

” - - se just se semmonen henkinen puoli heilläkkii, että. Et et hän ei varmasti kaipaa pelkästään sitä, että sinä autat niinku kengät jalakkaan ja muuta. Vaan sen myös sen henkinen ja tämmönen keskustelu - - ”

”ovat ansainneet sen, että vapaa-aikanakin tapahtuu jotain ja heillä on niitä turvallisia tukihenkilöitä siinä. ”

”Et ei niinku siinä oo koskaan semmonen motivaatio ollu, että siitä jotenkin haluis hyötyä jotenkin. Vaan siinä on aina se, että voi olla avuksi.”

Haastateltavista kaksi koki myös, että he saavat tehdä vapaaehtoistoimintaa omilla ehdoillaan ja se onkin yksi syy, miksi he ovat toimintaan lähteneet mukaan.

”Kyllä minä suan tehdä (omilla ehdoilla), että minä sitten aina sanon, jos.”

”On suoanu vähän itehhii luattii sitä hommoo.”

” - - vapaaehtoistoiminta on nimenommaan vapaaehtostyötä ja se soppii sillon kun soppii. ”

Toimintaan lähteminen koettiin myös helpoksi, kun mukana on tuttuja ihmisiä. Suhteellisen pienellä paikkakunnalla ihmiset tunnetaan ja tullaan helpommin tutuksi. Toimintaan lähtemiselle on matalampi kynnys, mikäli siellä tiedetään olevan tuttuja ihmisiä toiminnassa mukana.

”Ja sitten kun on niihen kanssa jo tutustunu nii se on heleppo lähttee, kun tunttoo vähän ihmiset.”

Muista osallistumismotiiveista mainittiin muun muassa se, että oma elämäntilanne sallii vapaaehtoistoiminnan tekemisen. Myös kehitysvammaisen sukulaisen vaikutus toimintaan osallistumiseen tuli ilmi.

”Että että kyl siihen varmasti vaikuttaa se jokaisen oma elämäntilanne”

”Minulla on siis kehitysvammanen eno nii minä oon sitten hänen mukana tullu näihin.”

Kuten alussa mainitsin, vapaaehtoistoimintaan lähtemiseen ei ole vain yhtä syytä. Vaikka haastateltavat mainitsivat useita syitä osallistumiseensa, näytti jokin syistä määrittävän toista tärkeämmäksi. Tässä tapauksessa tärkeimmät syyt olivat seuraavat: 1) toiminnasta saa jotain itselle, 2) toiminta koetaan enemmän elämäntavaksi kuin harrastukseksi tai työksi. Näiden syiden lisäksi päätökseen on vaikuttanut joku tai jotkin yllä mainituista syistä.

Oheisessa taulukossa olen koonnut lieksalaisten vapaaehtoisten osallistumismotiivit. Samalla olen peilannut saatuja osallistumismotiiveja Maslowin tarvehierakiaan, mitkä tarpeet tietty motiivi mahdollisesti tyydyttää.

Taulukko 1. Lieksalaisten vapaaehtoisten osallistumismotiivit

MAINITTU MOTIIVI	MASLOWIN TARVEHIERARKIA
itselle saa jotain	Yhteenkuuluvuus
elämäntapa/sisäsyntyistä	Itsensä toteuttaminen
on aikaa	Turvallisuus
kehitysvammaisen sukulaisen innoittamana	Yhteenkuuluvuus
mielenkiinto asiaa ja kohderyhmää kohtaan	Fysiologiset tarpeet
saa tehdä omilla ehdoilla	Itsensä toteuttaminen
toimintaan on helppo lähteä mukaan, kun on tuttuja ihmisiä mukana	Yhteenkuuluvuus
epäitsekkäät syyt (halu auttaa, halu tarjota mielekästä tekemistä vapaa-ajalle)	Fysiologiset tarpeet

6.2 Osallistumismotiivien vertailua Yeungin tutkimuksen tuloksiin

Yeungin (2002) tutkimukseen verrattuna lieksalaisten vapaaehtoisten osallistumismotiivit eroavat osaltaan Yeungin tutkimista osallistumismotiiveista. Yeungin tutkimuksesta kävi ilmi, että suomalaisten suurin motiivi vapaaehtoistoimintaan lähtemiseen on halu auttaa. Tätä mieltä oli melkein puolet vastanneista. Omassa opinnäytetyössäni vain yksi mainitsi suoraan, että toiminnassa motivoi ja siihen lähdettiin mukaan sen takia, että on suuri halu auttaa muita. Tämä oli selkeä kohta, missä oman tutkimukseni ja Yeungin tutkimuksen tulokset erosivat toisistaan. Tässä täytyy kuitenkin muistaa, että Yeung tutki yleensä suomalaisten vapaaehtoistoimintaan osallistumista, kun taas opinnäytetyössäni tutkivat vapaaehtoiset toimivat nimenomaan kehitysvamma-alalla.

Ylimääräisen ajan käyttäminen johonkin hyödylliseen oli taas se motiivi, joka tuli selkeästi ilmi kummassakin tutkimuksessa. Omassa opinnäytetyössäni kyseinen motiivi oli yksi tärkeimmistä toimintaan ajavista tekijöistä. Yeungin (2002, 33) tutkimuksessa saman motiivin ajamana lähti toimintaan 16 prosenttia vastaajista.

Kolmas kummassakin tutkimuksessa ilmennyt motiivi oli se, että toiminnasta saa jotain itselle. Opinnäytetyössäni kaikki haastateltavat kokivat sen olevan yksi syy, miksi toimintaan lähdetään ja miksi siinä pysytään mukana. Hyöty voi olla esimerkiksi siinä, että vapaaehtoistoiminta jäsentää ja aikatauluttaa omaa elämää tai että toiminnasta saa uusia ystäviä ja kokemuksia. Yeungin (2002, 33) tutkimuksessa itselle saatava ns. hyöty tuli myös ilmi, mutta huomattavasti pienemmässä määrin kuin opinnäytetyössäni.

Myös muutama muu Yeungin (2002, 33) tutkimuksessa esille tullut motiivi ilmeni omassakin opinnäytetyössäni. Näitä olivat yleinen kiinnostus vapaaehtoistoimintaa kohtaan sekä lähteminen mukaan tutun pyynnöstä. Osa haastateltavistani mainitsi, että on kiinnostunut nimenomaan kehitysvammaisten kanssa tehtävästä työstä. Lisäksi osa oli tullut mukaan vapaaehtoistoimintaan kehitysvammaisen sukulaisen tai tuttavien kautta.

Omassa opinnäytetyössäni hyvin vahvasti esille noussut toiminnan sisäsyntyisyys tai se, että toiminta koetaan elämäntavaksi, ei taas näyttäytynyt ollenkaan Yeungin tutkimuksessa.

Halu käyttää vapaa-aika johonkin hyödylliseen sekä se, että itselle saa jotain olivat siis selkeimmät yhtäläisyydet Yeungin tutkimuksessa ja omassa opinnäytetyössäni. Motiivina halu auttaa korostui Yeungin tutkimuksessa, mutta jäi oman opinnäytetyöni tuloksissa selvästi taka-alalle. Näiden kahden tutkimuksen tulokset osallistumismotiiveista olivat melko samat, mutta motiivien tärkeysjärjestys vain oli erilainen.

6.3 Mitä kautta toimintaan on lähdetty tai lähdetään mukaan?

Opinnäytetyössäni tarkastelin myös, mitä kautta lieksalaiset vapaaehtoistoimijat ovat alun perin tulleet mukaan toimintaan. Lisäksi selvitin, miten he nykyään lähtevät toimintaan, esimerkiksi retkille avustamaan, mukaan.

Haastateltavat olivat tulleet selkeästi jonkin väylän kautta toimintaan mukaan. Ensimmäinen tapa oli lähteä toimintaan kehitysvammaisen sukulaisen, tuttavien tai perheenjäsenen kautta. Kaksi viidestä haastateltavasta kertoi nimenomaan esimerkiksi kehitysvammaisen sukulaisen olleen se väylä, mitä kautta he ovat ajautuneet tai lähteneet toimintaan mukaan.

”meillä oli kehitysvammanen tyttö elikkä sitä kautta.”

”Minulla on siis kehitysvammanen eno nii minä oon sitten hänen mukana tullu näihin.”

”Niin sitä hänen mukana tavallaan sille tielle lähteny ja oon sillä niinku pysyn.”

Toinen selkeä tapa lähteä mukaan toimintaan oli työn tai opiskelun kautta. Haastateltavista yksi oli lähtenyt mukaan työkokeilun ja työharjoittelun kautta. Yksi puolestaan tutustui alaan erilaisten koulutusten ja sitä myötä työn kautta. Yhden haastateltavan kiinnostus oli herännyt opintojen myötä. Koulutuksen tai

työn kautta on siis tutustuttu alaan ja siitä on saatu kimmoke lähteä vapaaehtoistyöntekijäksi samalla alalle eli kehitysvammaisten pariin.

”Minä olin ensin yhen kerran harjottelussa - -”

”Että sitten siinä opiskeluaikana se heräs se ajatus.”

”No se lähti liikkeelle siitä harjottelusta siellä - -”

Tämäkin puhuu sen puolesta, ettei kehitysvamma-alalle lähdetä edes vapaaehtoiseksi tietämättä. Haastateltavat ovat jollakin tapaa jo tutustuneet alaan ennen kuin ovat ajautuneet tai lähteneet mukaan vapaaehtoistoimintaan. Kehitysvammaisen sukulaisen tai tuttavan kautta kehitysvammaisiin ja vammaisuuteen on helppo tutustua. Koulutusten ja opiskelun kautta alaan saa jonkinlaista näkökulmaa ja voi turvallisesti kokeilla, sopisiko ala itselle.

Kysyin haastateltavilta myös, miten he nykyään lähtevät mukaan toimintaan. Suurin osa haastateltavista sanoi, että tietty yhdyshenkilö aina soittaa heille ja pyytää avustamaan johonkin tapahtumaan tai tilaisuuteen. Soitto tulee hyvissä ajoin ja sillä tiedustellaan, onko henkilö käytettävissä.

”Ne ensin miulta varmisttaavat, että piäsenkö ja kun tiettäävät, että mulla on kuitennii kalenterissa, mitkä mänöt on nii. Soittaaat. ”

”jos ei sitte tämä kysseinen yhdyshenkilö soita ja kysy, että tämmönen oisi ja lähetkö mukkaan. ”

Toinen tapa saada tietoa erilaisista tapahtumista, joihin tarvitaan avustajia, on lukea Lieksan Kehitysvammaisten Tuki ry:n jäsentiedote. Jäsentiedotetta seuraa haastatelluista kaksi. Jäsentiedotteessa käy ilmi tulevat tapahtumat ja vapaaehtoistyöntekijä voi jo valmiiksi miettiä, mihin tapahtumiin hän mahdollisesti pääsisi avustamaan.

”No se tulee kato se jäsentiedote mulle ja tietysti siitä pittää niinku oikeesttaan lukkee läpi. - - mutta periaatteessa siitä jäsentiedotteestahan sen voipi miettii ja kahttoo vähän, oonko minä miten menossa silloin ja.”

Vain yksi henkilö saa tiedon tapahtumista muuta kautta kuin yhdyshenkilön

soiton tai jäsentiedotteen välityksellä. Tällöin tieto avustustarpeesta tulee tutun kautta.

”Ja sitten tietysti aina säännöllisesti näkkee, - - - on semmonen vanha tuttu, kenen kanssa niitä aina aika paljon ja nähhään ussein niin sillon aina tietää millon tapahtuu mitäki.”

6.4 Mitkä tekijät saavat sitoutumaan toimintaan?

Kolme viidestä haastateltavasta on toiminut vapaaehtoisena vähintään 17 vuotta ja kaksi kahdeksan vuotta tai alle. Selvitin haastateltavilta, mikä heidät on saanut pysymään toiminnassa niin kauan. Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen, että he eivät ole lopettaneet vapaaehtoistyön tekemistä vaan ovat jatkaneet sitä aina tähän päivään asti?

Haastatteluaineistosta nousi selkeästi esille kaksi tekijää, jotka haastateltavien mielestä ovat vaikuttaneet siihen, että vapaaehtoistyötä on tehty niinkin kauan. Ensimmäinen tekijä on omien rajojen tunnistaminen. Neljä viidestä haastateltavasta koki tämän asian erittäin tärkeäksi tekijäksi jaksamisen ja sitoutumisen suhteen. Vapaaehtoistyötä tehdään omilla ehdoilla ja silloin kun pystyy. On myös osattava sanoa ei. Tämä osoittaa sen, että vapaaehtoistyöntekijät asettavat loppujen lopuksi itsensä kuitenkin etusijalle. Toiminnassa ollaan mukana omien voimavarojen mukaan.

”Vaikka kuinka yrittäs olla keinovirkkee niin ne huomovvaa sen, jotta nyt ei oo ihan oikkein. Nii sit, sillon en lähe, jos tunttuu että se on , itellä on joku hektinen tilanne tai semmonen. ”

”koska tällä alalla on aika tärkkeetä se, että ite pyssyy kuosissa. Sitä ei sua ottaa liian omaksseen tätä asijjoo, siinä pittää se hajurako olla niin sanotusti.”

”Noo, minä otan sen, minkä minulle sopii ja kerkijjää.”

” - - että teillä on lupa sannoo ei. - - Muistuttoo riittävän tiheesti, että tämä on vapaaehtostyötä”

”Ja ehkä sen on saanu piettyy just silleen sopivana, että ei, ei niinku ressaa se homma niin sitten”

"Pittää tosiaan osata, osata sitten vaan kieltäytyä."

Toinen tekijä, joka on saanut pysymään toiminnassa mukana, on vapaaehtoistyön näkeminen sisäsyntyisenä tai luonteeseen liittyvänä asiana. Mukana ollaan vielä, koska toiminta on niin luonnollinen osa elämää ja ajattelumaailmaa. Sisäsyntyisyys nähtiin myös yhtenä vahvana motivoijana mukaan lähtemiseen. Sama tekijä saa vapaaehtoiset myös pysymään toiminnassa mukana.

"Se on niin luonnekysymys toisille sitten"

" - - vaan se on niinku oma, kuulluu ommaan elämäänsä niin en oo harkinnu (lopettamista) missään vaiheessa."

"No se on kyllä varmasti joku semmonen sisäsyntyinen juttu se sitoutuminen että tuota. Sitäkään ei voida niinku väkisin, väkisin ulkoapäin tehdä. Ja nimenomaan se just et kun se on vapaaehtosta."

Toimintaan sitoutumiseen vaikuttaa osittain samat tekijät, näin ainakin haastatteluaineiston perusteella. Haastateltavista kolme koki, että toiminnassa on helppo pysyä mukana, koska on ylimääräistä aikaa. Vapaaehtoistoiminta ei siis syö aikaa pois jostakin muusta. Kolme haastateltavista oli myös sitä mieltä, että toiminnasta saa jotakin itselle, mikä auttaa taas jaksamaan ja sitoutumaan. Syntyy tavallaan kehä, joka vie itseään eteenpäin. Toiminnassa ollaan mukana, koska siitä saa samalla itselle esimerkiksi hyvän mielen ja sitä kautta haluaa taas jatkaa toiminnassa.

"Se on oikeestaan se vaihtelu tähän normaaliin päivähommaan että."

Myös avustettavien reaktioilla ja palautteella koettiin olevan merkitystä sitoutumiseen ja jaksamiseen. Moni koki saavansa välitöntä palautetta, joka nähtiin pelkästään hyvänä asiana. Avustettavien reaktiot tuovat vapaaehtoisille hyvän mielen, mikä antaa vapaaehtoistyöllekin oman merkityksen.

"Tuota se on oikeestaan se paras palaute siinä, kun näkköö, jotta toinen nauttii ja tuota on niinku mielissään siitä hommasta"

"Ne yhteiset tapaamiset ja tekeminen nii ne jaksaa sitä vaan kantaa."

"Kun näkee, miten ilonen ihminen on, kun on päässy johonki ja ja. Se on just se palkkio siitä sitten."

Sosionomit Laura Palonen ja Tiina Päivinen (2008) tutkivat omassa opinnäytetyössään tukihenkilön merkitystä kehitysvammaisen ihmisen vapaa-ajan osallistumiseen. Tutkimustuloksista käy ilmi myös tuettavan kokemuksia tukihenkilösuhteesta eli mitä mieltä kehitysvammaisen ihminen on, kun hänellä on tukihenkilö, jonka kanssa viettää vapaa-aikaa. Alla muutamia esimerkkejä, mitä mieltä tuettavat tukisuhteestaan ovat. Tästä käy hyvin ilmi molemminpuolinen hyöty ja saaminen.

"Kivalta. Niin kuin erilaiselta tuntu. Erilaiselta kuin yksin oleminen."

"Sai olla jonkun kanssa, ei tarvii aina olla yksin."

" - - rohkeutta, kun mä oon yksin mä jotenkin jännitän eri paikoissa mut jos on jotenkin toinen siinä tukemassa niin on sitten parempi - - enemmän saa rohkeutta kaikkiin paikkoihin lähteä."

Tutkimukseeni osallistuneet vapaaehtoiset katsoivat kokemuksen auttavan jaksamisessa. Kun on toiminut vapaaehtoisena monia vuosia, on ehtinyt nähdä kaikenlaista ja asioita osaa suhteuttaa ja suhtautua niihin oikein. Vaikeatkin tilanteet osataan käsitellä eikä toimintaa lopeteta, jos eteen tulee hankalia tilanteita. Kokemuksen myötä tiedetään, ettei vapaaehtoistoiminta ole aina ruusuilla tanssimista. Ihmisten kanssa toimittaessa vapaaehtoisetkin näkevät niin sekä huonoja kuin hyviä päiviä.

"Aika antaa asioille kato näkökulummo vähä eri tavalla, että sitä huomoo, et eihän tämä nyt niin issoo assii ollukkaa."

"Kokemus opettaa paljon."

"Että se ikä auttaa siinä ja elämäkokemus monelta kantilta."

Haastatteluaineistosta kävi myös ilmi, että vapaaehtoistyössä ollaan mukana, koska siitä ei koidu itselle mitään negatiivista. Se ei syö liikaa aikaa eikä rasita.

Vapaaehtoistyötä ei koeta työksi vaan ennemmin harrastukseksi tai vapaa-ajanviettotavaksi. Haastateltavat kokivat myös, että toiminnasta voi jäädä pois, jos vapaaehtoistoiminnan tekeminen haittaa liikaa omaa elämää ja omia menoja. Omat menot asetetaan kuitenkin etusijalle ja vapaaehtoistoiminnassa ollaan mukana silloin kun se itselle sopii.

”Että se ei silleen oo niinku raskasta. Se on vaan erilaista.

”No, kun se perheuinti on lauantaisin niin elikkä kyllähän se syöpi sitten omia menoja.

”Mutta sitten kun alko tätä omaa työelämää tätä vakinaista työelämää. Niin sitten sen huomasi heti, että se jaksaminen rupesi hiipumaan.”

”Mutta siinä (kieltäytyi avustustehtävästä) oli pakko sitten panna se oma henkilökohtainen syy etusijalle. Että ei voinut tehdä muuta.”

Perehdyttäminen ja hankalien tilanteiden purku koettiin tärkeäksi aloittelijoiden, muttei oman itsen kohdalla. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että vapaaehtoistyöhön kehitysvammaisten pariin täytyy olla jonkinlainen perehdytys ja mahdollisuus purkaa vaikeita ja hankalia tilanteita. Tässä yhteydessä haastateltavat näkivät tärkeäksi tekijäksi myös kannustamisen. Omalla kohdalla moni sanoi, ettei ole tarvinnut tai tarvitse tukea toimintaansa. Tässäkin viitattiin kokemukseen ja sen tuomaan varmuuteen. Sen sijaan aloittelijoiden perehdyttäminen ja mahdollisuus tilanteiden läpikäymiseen koettiin tärkeäksi jaksamisen ja sitoutumisen kannalta.

”Minusta tuntuu, että niillä pitäisi olla tiheesti se purkuhomma. Enskertalaisille.”

”Että aina pittää tulla se jonnein asteinen perehdyttäminen.”

”Koska minusta nämä asiat (perehdyttäminen) on aika tärkeitä hoitoo kunnolla just siinä, että se auttaa siihen avustajan jaksamiseen.”

”Toissaalta semmonen kuka on niinku alakkuun lähteny, niin kannustaminen”

Omien harrastusten merkitys korostui vain yhden haastateltavan vastauksissa.

Hänen jaksamiseensa vaikuttaa juuri se, että hän vapaa-aikanaan harrastaa jotain muutakin kuin vapaaehtoistyön tekemistä.

”Kun multa kerran kyssyivät mitenkä sinä sitten jaksat. Minä sanoin, jotta minä käyn avannossa talavella joka päivä. Sinne puran ne adrenaliinit.”

Kaiken kaikkiaan jaksamisessa ja sitoutumisessa vapaaehtoistoimintaan auttaa itsensä tunteminen. Omien rajojen ja voimien tiedostaminen on lähtökohta vapaaehtoistoiminnassa jaksamiseen. On pidettävä mielessä, että vapaaehtoistoiminta on nimenomaan vapaaehtoista. Vapaaehtoistoiminnan periaatteissakin korostuu itsemääräämisoikeus eli vapaaehtoistyöntekijät ovat mukana toiminnassa täysin omasta halustaan. Lisäksi vapaaehtoistoiminnan periaatteisiin kuuluu, että toiminnassa ollaan mukana omien edellytysten mukaan eli omien aikataulujen, elämäntilanteiden ja voimien mukaan. (Lehtinen 1997, 20.)

Tähän tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien kohdalla voisi sanoa kyseisten periaatteiden toteutuvan, mikä on varmasti yksi syy siihen, että toiminnassa ollaan oltu mukana jopa 25 vuotta. Vapaaehtoistoiminnan tekemiseen osataan suhtautua oikein ja järkevästi. Oma työpanos koetaan tärkeäksi, muttei korvaamattomaksi.

Oheisessa taulukossa on koottuna lieksalaisten vapaaehtoisten sitoutumiseen ja jaksamiseen vaikuttavat tekijät:

Taulukko 2. Jaksamiseen ja sitoutumiseen vaikuttavat tekijät

JAKSAMISEEN JA SITOUTUMISEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT
omien rajojen ja jaksamisen tunnistaminen
sisäsyntyistä/luonnekysymys
itselle ei koidu toiminnasta mitään negatiivista
on aikaa
itselle saa jotain
kokemus
avustettavien palaute/reaktiot
perehdyttäminen/kannustaminen
omat harrastukset
säännöllinen tekeminen

7. TULOSTEN HYÖDYNTÄMINEN JATKOSSA

Opinnäytetyössäni tarkastelin lähinnä vapaaehtoistyöntekijöiden motiiveja ja sitoutumisen keinoja. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat viisi Lieksassa vapaaehtoisina toimivaa henkilöä, joiden vapaaehtoistoiminta painottui kehitysvamma-alalle. Aiemmin on tutkittu yleensä suomalaisten motiiveja vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin lieksalaisten motiiveja lähteä mukaan kehitysvamma-alan vapaaehtoistoimintaan.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi uusien vapaaehtoisten rekrytoinnissa. Haastattelujen kautta tuli ilmi useita syitä, miksi nämä kyseiset vapaaehtoiset olivat lähteneet toimintaan mukaan. Niiden kautta voivat yhdistykset ja muut toimijat miettiä omia rekrytointitapojaan ja miten niitä voisi kehittää tehokkaammiksi. Myös tutkimustuloksissa esille nousseet osallistumisen väylät hyödyntävät eri toimijoita, joiden toimenkuvaan vapaaehtoisten rekrytointi kuuluu. Muitakin väyliä on olemassa, mutta tässä tutkimuksessa esille nousseet väylät olivat olleet merkittävässä asemassa näiden vapaaehtoisten toimintaan lähtemiselle.

Opinnäytetyössäni nousi esille siis niitä motiiveja, joilla lieksalaiset vapaaehtoiset lähtevät mukaan toimintaan ja mitä kautta he lähtevät avustajiksi. Lisäksi tarkastelun kohteena oli, mitkä ovat niitä tekijöitä, joilla vapaaehtoiset saadaan sitoutumaan toimintaan pitkäksikin aikaa. Näiden pohjalta olisi mahdollista tehdä jatkotutkimus uusien vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytoinnin käytännöistä. Miten saataisiin haalittua uusia vapaaehtoisia toimintaan mukaan ja mitä kautta heitä kannattaisi lähteä etsimään? Tällainen tutkimus hyödyntäisi monia tahoja, jotka kamppailevat vapaaehtoistoiminnan vapaaehtoisuuden parissa. ARVO- projektissakin on kolme tukihenkilötoiminnan muotoa: palkkatuella työllistäminen, oppilaitosten kanssa tehtävä yhteistyö sekä vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta. Kaksi ensimmäistä ovat toimineet paremmin kuin hyvin, mutta täysin vapaaehtoisuuden pohjalta tapahtuva tukihenkilötoiminta on ollut haasteellisin osa-alue. Ihmisiä on vaikea saada sitoutumaan toimintaan, mitä etenkin tukihenkilötoiminta vaatii.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyötä tehdessä ja vapaaehtoisia haastatellessa nousi esille monia asioita, joita olisi hyvä ottaa huomioon uusien vapaaehtoistyöntekijöiden kohdalla tai heidän rekrytoinnissaan. Ensinnäkin huomioni kiinnitti se, että jokaisella haastattelemani henkilöllä oli jonkinlainen yhteys tai side kehitysvammaisuuteen tai kehitysvammaisiin. Tämä asia jäi jotenkin erityisesti mieleeni. Onko kehitysvamma-ala sellainen, johon ei uskalleta lähteä noin vain ilman tietoa tai kokemusta edes vapaaehtoiseksi? Luulen tämän johtuvan pääosin ihmisten ennakkoluuloista. Haastattelemani vapaaehtoisetkin mainitsivat, että alaa kohtaan on vielä paljon ennakkoluuloja, joiden pelossa ei alalle uskalleta lähteä. Monelle kehitysvammaisuus tarkoittaa samaa kuin vaikeavammainen. Usein ei tulla ajatelleeksi, että monet kehitysvammaiset ovat hyvin itsenäisiä, mutta tarvitsevat apua tai tukea vain tiettyihin asioihin. Tukihenkilö tai vapaaehtoinen ystävä tarjoaa tukea nimenomaan vapaa-aikaan, jotta se olisi mielekästä ja tarjoaisi uusiakin virikkeitä.

Ennakkoluulot ja pelot saa parhaiten karistettua tutustumalla kohderyhmään. Tämä tarkoittaa esimerkiksi vapaaehtoisten rekrytoinnin parissa kamppailevien toimijoiden kohdalla sitä, että kannattaisi tarjota erilaisia tilaisuuksia tutustua kehitysvammaisuuteen. ARVO- projektissa tätä on toteutettu mielestäni hyvin, vaikka uusia vapaaehtoisia tukihenkilöitä onkin ollut vaikeaa saada. Tilaisuudet voivat olla erilaisia tapahtumia, joihin on kenellä tahansa vapaa pääsy esimerkiksi kertaluontoiseksi avustajaksi. Pienten kosketuspintojen kautta voi syntyä kiinnostus alaa kohtaan.

Täytyy myös muistaa, että sitoutumista on monenlaista. Haastattelemani vapaaehtoiset olivat tehneet vapaaehtoistyötä hyvin pitkään, monien vuosien, jopa vuosikymmenten ajan. Yhtä arvokasta ja tärkeää on myös lyhytaikainen tai harvemmin tehty vapaaehtoistyö. Sille kehitysvammaiselle, joka saa tukihenkilön vapaa-ajan tueksi, on tärkeää, vaikka tukihenkilö kävisikin vain kerran kuussa. Kuten yksi haastateltavista sanoi:

”Niin se on meiltä pieni aika pois, mutta se on iso aika sille

saajalle.”

Haastatteluissa nousi esille myös, miten tärkeää on aktiivisten toimijoiden rooli. Vapaaehtoistenkin taustalla on jokin taho, jolla on vastuu toiminasta. Tämän tahon on myös tärkeää tukea ja kannustaa vapaaehtoistoimijoita, jotta he jaksaisivat ja olisivat motivoituneita. On myös tärkeää, että vapaaehtoisilla on jokin yhdyshenkilö, johon voi ottaa tarvittaessa yhteyttä esimerkiksi hankalien tilanteiden sattuessa. Muutenkin taustalla olevan tahon rooli on hyvin suuri varsinkin vapaaehtoisten aloittaessa toiminnan. Perehdytystä ei tulisi unohtaa, vaikka kyse onkin vapaaehtoisuuden pohjalta tehtävästä työstä. Monet haastateltavatkin kokivat, että esimerkiksi jutustelulla kahvikupin ääressä on suuri merkitys ennen kuin vapaaehtoinen lähtee kentälle. Vaikka työ onkin vapaaehtoista, ei tekijää pidä jättää oman onnensa nojaan. Aika ajoin pidettävät yhteiset illat ja kokoontumiset ovat tärkeitä vapaaehtoistyötekijöille esimerkiksi vertaistuen kannalta. (ks. liite 2).

Syitä lähteä mukaan vapaaehtoistoimintaan kehitysvammaisten pariin on siis monia eikä niitä voi mielestäni asettaa tärkeysjärjestykseen. Haastattelemani vapaaehtoiset olivat lähteneet toimintaan mukaan monen eri syyn yhteisvaikutuksesta. Tämä voi olla myös yksi tekijä, joka saa heidät sitoutumaan toimintaan pitkäksi aikaa. Toiminnassa ollaan mukana monen eri syyn takia eikä vain esimerkiksi kansalaisvelvollisuudesta. Tämän takia en näe sitä yhtään huonona asiana, etteivät haastateltavat osanneet mainita vain yhtä syytä osallistumiselleen.

Uusien vapaaehtoisten rekrytoiminen tulee olemaan varmasti haaste myös tulevaisuudessa. Vapaaehtoistyötä voi tehdä monien kohderyhmien parissa, joista kehitysvammaiset on yksi ryhmä. Vapaaehtoistoiminta on aina kuitenkin vapaaehtoista ja ihmisestä itsestä lähtöistä. Ketään ei voi pakottaa mukaan vapaaehtoistoimintaan. Jonkin motiivin ajamana ihminen sitoutuu toimintaan paremmin ja pidemmäksi aikaa.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Harju, Aaro 2005. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta - anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jahnukainen, Markku (toim.) 2001. Lasten erityishuolto- ja opetus Suomessa. 11. täysin uudistettu painos. Lastensuojelun keskusliitto.

Kahila, Sinikka 1993. Opetusmenetelmien merkitys prososiaalisessa oppimisessa. Jyväskylän yliopisto.

Kaski, Markus (toim.) & Manninen, Anja & Mölsä, Pekka & Pihko, Helena 2001. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2008. Mieli myllertää – opas vapaaehtoiseen tukihenkilötoimintaan.

Kehitysvammaliitto ry 1995. Kehitysvammaisuus. Määrittely, luokitus ja tukijärjestelmät. Helsinki: Hakapaino Oy.

Lehtinen, Erno & Kuusinen, Jorma & Vauras, Marja 2007. Kasvatuspsykologia. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Lehtinen, Sini-Tuulia 1997. Vapaaehtoistoiminta – kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Helsinki: Kansalaisareena.

Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta - anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nyman, Esa 1996. Tukihenkilötoiminta – tie elämänlaatuun. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.

Palonen, Laura & Päivinen, Tiina 2008. ”Sai olla jonkun kanssa, ei tarvii aina olla yksin” Tukihenkilön merkitys kehitysvammaisen ihmisen vapaa-ajalle osallistumiseen. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö.

Ruohotie, Pekka 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Helsinki: Oy Edita Ab.

Yeung, Anne Birgitta 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Hakapaino.

Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta - anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Internet

ARVO | Kohti arvokasta erilaisuutta -projekti 2009. Viitattu 13.9.2009.
<http://www.arvo-projekti.kvtl-yhdistykset.net/index.html>.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2009. Viitattu 13.9.2009.
<http://www.kvtl.fi/sivu/Tukiliitto>.

Seppälä, Heikki 2007. Kehitysvammaisuuden määritelmä. Viitattu 14.9.2009.
<http://verneri.net/yleis/tietopankki/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

TAUSTAT:

- Nimi
- Ikä
- Koulutus
- Ammatti
- Onko perheessä/suvussa muita vapaaehtoistyöntekijöitä?

VAPAAEHTOISTYÖ/MOTIVAATIO:

- Millaista vapaaehtoistyötä teet?
- Miten usein teet vapaaehtoistyötä?
- Mitä kautta tulit mukaan toimintaan?
- Mikä sai ottamaan tehtävän vastaan?
- Tarvitsitko harkinta-aikaa?
- Oletko toiminut aiemmin vapaaehtoistyössä? Millaisessa?
- Mikä toiminnassa motivoi alunperin?
- Mikä toiminnassa motivoi nyt?
- Millaisia mielikuvia sinulla oli vapaaehtoistoiminnasta ennen aloittamista?
- Onko vapaaehtoistyö vastannut odotuksiasi?
- Mikä vapaaehtoistyössä on ollut parasta?
- Haluaisitko muuttaa joitain asioita vapaaehtoistyön tekemisessä?
- Miten koet tukihenkilönä/vapaaehtoisena toimimisen?

SITOUTUMINEN:

- Mikä saa jaksamaan?
- Mitä vapaaehtoistyö antaa sinulle?
- Saatko tukea tukihenkilönä/vapaaehtoisena toimimiseen? Millaista?
- Millaista tukea kaipaisit / haluaisit?
- Oletko koskaan harkinnut luopuvasi vapaaehtoistyön tekemisestä? Miksi?

- Oletko saanut palautetta toiminnastasi? Millaista?
- Millaisia tavoitteita sinulla on vapaaehtoistoiminnan suhteen?
- Millaisia onnistumisen / epäonnistumisen kokemuksia eteesi on tullut?
- Miksi tällainen toiminta ei mahdollisesti kiinnostaisi ihmisiä?
- Mitkä ovat vapaaehtoistoiminnan mahdollisia ”sudenkuoppia”?
- Miten saataisiin uusia ihmisiä mukaan vapaaehtoistoimintaan?
- Miten uudet vapaaehtoiset saataisiin sitoutumaan toimintaan?

KÄYTÄNNÖT:

- Miten käytännöt mielestäsi toimivat? (aikataulut, yhteydenotot, matkat ym.)
- Mitä kehitettävää käytännöissä mielestäsi olisi?
- Millaisia toivomuksia / odotuksia / kehittämistarpeita sinulla on vapaaehtoistoimintaa kohtaan?

Liite 2: Vinkkilista toimijoille

Mitä tulee ottaa huomioon uusien tukihenkilöiden rekrytoinnissa ja jaksamisessa?

- TARJOTKAA TILAISUUKSIA TUTUSTUA KOHDERYHMÄÄ JA ALAAN

→ kehitysvamma-alalle harva lähtee, edes vapaaehtoiseksi, tuosta noin vain. Vapaaehtoiseksi ryhtyminen on helpompaa, kun alaan on jo tutustunut tai edes nähnyt, mitä se todellisuudessa on. Ennakkoluulot karisee ja erilaisten tilaisuuksia/tapahtumien myötä ihmisten on helppo lähestyä alaa, joka ehkä kiinnostaisi, mutta johon ei ihan riitä uskallusta

- PEREHDYTYS

→ jonkinasteinen perehdytys ennen kentälle menoa on aina tarpeen. Sen ei tarvitse olla muuta kuin jutustelua kahvikupin ääressä. Jo vapaaehtoisina toimivat ovat erittäin hyviä perehdyttäjiä ja omilla kokemuksillaan tuovat asian konkreettiseksi. Lisäksi on tärkeää muistuttaa vapaaehtoistoiminnan luonteesta, sitä tehdään omilla ehdoilla ja vapaaehtoisesti!

- TILANTEIDEN PURKAMINEN

→ hankalia tilanteita tulee vapaaehtoisinkin uralla ja on hyvä olla joku, jonka kanssa näitä tilanteita voi käydä läpi. Tällainen yhdyshenkilö olisi hyvä olla olemassa koko vapaaehtoisuran ajan, johon voisi ottaa tarvittaessa yhteyttä.

- TUKEA MYÖS MATKAN VARRELLA

→ kun on alkuun päästy, ei vapaaehtoistyöntekijää pidä jättää oman onnensa nojaan. Vapaaehtoisten yhteiset illat esimerkiksi pari kertaa vuodessa ovat hyviä tilaisuuksia käydä kokemuksia läpi ja saada vertaistukea. Myöskään kannustamista ei pidä unohtaa.

- VAPAAEHTOISTEN PALKITSEMINEN

→ vapaaehtoistoiminnasta ei odotetakaan palkkaa, mutta palkitsemista on monenlaista. Koulutukset, juhlat, tilaisuudet ja tapahtumat ovat tapa osoittaa kannustusta ja kiitollisuutta vapaaehtoisia kohtaan. Myös pelkkä kiitos riittää!